

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Острозька академія»

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки

Кафедра регіональних студій

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня магістра

на тему:

«Інтеграція Хорватії до Європейського Союзу»

Виконав студент 2 курсу, групи МЄАС-21
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
освітньо-професійної програми
«євроатлантичні студії»

Галенко Богдан Федорович

Керівник — доцент кафедри регіональних
студій кандидат історичних наук

Шишкін Іван Геннадійович

Рецензент - _____

Робота допущена до захисту

(протокол № ___ засідання кафедри історії від _____ 2023 року

В. о. завідувача кафедри регіональних студій:

_____Петро КУЛАКОВСЬКИЙ

м. Острог - 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЕТАПИ ІНТЕГРАЦІЇ ХОРВАТІЇ ДО ЄС.....	9
1.1. Історія Хорватії до незалежності.....	9
1.2. Етапи інтеграції: від наміру до підписання Договору про приєднання....	15
Висновки до Розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ ХОРВАТІЇ ДО ЄС ТА АДАПТАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ.....	25
2.1. Вплив інтеграції на економіку Хорватії.....	25
2.2. Зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості.....	35
2.3. Адаптація нормативно-правової бази в Хорватії в контексті вступу до ЄС.....	40
Висновки до Розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. ВНЕСОК ХОРВАТІЇ У РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОЇ СПІВПРАЦІ.....	48
3.1. Роль Хорватії в ЄС: структури представництва та участі.....	48
3.2. Основні напрямки відносин Хорватії та ЄС.....	56
3.3. Перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики.....	62
Висновки до Розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	72

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПСА – Процес стабілізації та асоціації;

СФРЮ – Соціалістична Федеративна Республіка Югославія;

ХДС – Хорватська демократична спільнота;

ЮНА – Югославська народна армія.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. 1 липня 2013 року Хорватія стала членом Європейського Союзу. Ця видатна подія на сьогодні завершує розширення Європейського Союзу, оскільки після Хорватії ще жодна держава не набула такого статусу. Тільки Великобританія покинула Європейський Союз.

Дослідження інтеграційних процесів Хорватії в європейське співтовариство є важливим насамперед для України, оскільки історичний розвиток Хорватії багато в чому схожий з Україною. Хорватія, як і Україна перебувала у складі Югославії, яка була в соціалістичному таборі та відповідно Хорватія, як і Україна пройшла складний шлях війни. Але при цьому, Хорватія цей шлях пройшла раніше, а тому отримала шанс на європейське майбутнє і в повній мірі ним скористалася.

Водночас, слід зазначити, що незважаючи на вступ Хорватії в Європейський Союз навіть в державі існує велика кількість євроскептиків і сьогодні, тому що економічний та соціальний розвиток Хорватії після інтеграції фактично не зазнав змін. Тому, в певній мірі дійсно є підстави стверджувати, що європейська інтеграція Хорватії не сприяла економічному та соціальному піднесенню держави, навіть в порівнянні з іншими балканськими державами. А в порівнянні зі Словенією навпаки Хорватія й сьогодні сильно відстає в цьому плані.

Розширення Європейського Союзу – завжди подія неординарна. Вступ же Хорватії особливо примітний тим, що воно відбувається на тлі тривалої внутрішньоєвропейської економічної та політичної кризи, яка носить системний характер. Для Європейського Союзу дуже важливо продемонструвати, що політика розширення не втратила актуальності, і Європейський Союз виконує взяті на себе зобов'язання. Приєднання Хорватії свідчить про те, що ЄС досі кредитоспроможний і сильний настільки, що сприяє стабілізації сусідніх регіонів, беручи участь в економічній, політичній

та соціальної трансформації країн, які згодом стають членами Європейського Союзу.

Чергове розширення кордонів Європейського Союзу може підвищити його підірваний кризою престиж на міжнародній арені. Успішна євроінтеграція Хорватії доводить, що політика європеїзації в регіоні Західних Балкан, за стабілізацію якого Європейський Союз взяв відповідальність, дає свої плоди. Держави, що пережили трагічні та руйнівні війни у 90-ті рр., поступово відновлюються багато в чому завдяки перспективам євроінтеграції.

Отже, в зв'язку з вищезазначеними обставинами, комплексне дослідження особливостей інтеграції Хорватії до Європейського Союзу є актуальною темою і потребує подальших наукових розвідок в цьому плані.

Аналіз стану розробки проблеми. Питання, що пов'язані з інтеграцією Хорватії в ЄС досліджували різноманітні науковці. Так, зокрема, окремі аспекти вказаної тематики досліджували як українські, так і хорватські й зарубіжні науковці: Баріч Н., Біланджич Д., Боровець І., Буряк Р., Ворчакова А., Вуканович Р., Горопаха С., Горюнова Є., Грицяк І., Демешук А., Дінан Д., Йович Д., Карманова Н., Качіч Х., Качоровська А., Кернз В., Кормич Л., Кот Й., Кріль М., Лукіч Р., Мар'ян Д., Мовчанюк Л., Муравйов В., Нагірний М., Павлюк Т., Полтораков О., Посельський В., Прокопенко Л., Раделіч З., Рудяков П., Шевчук О., Яковюк І. Однак, незважаючи на напрацювання вказаних науковців вважаємо, що проблематика інтеграції Хорватії в ЄС залишається актуальною і на сьогодні. Тому, наукові дослідження щодо інтеграції Хорватії до ЄС продовжуються й сьогодні, особливо в контексті входження Хорватії до Шенгенської зони.

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є комплексне вивчення процесу інтеграції Хорватії до ЄС.

Для виконання вказаної мети кваліфікаційної роботи потрібно виконати такі **завдання**:

- охарактеризувати етапи інтеграції: від наміру до підписання Договору про приєднання;

- проаналізувати вплив інтеграції на економіку Хорватії;
- охарактеризувати зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості;
- проаналізувати політичні зміни в Хорватії в контексті вступу до ЄС;
- визначити роль Хорватії в ЄС, зокрема, структури представництва та участі;
- проаналізувати основні напрямки відносин Хорватії та ЄС;
- дати оцінку перспективам перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики.

Об'єктом дослідження є процес європейської інтеграції.

Предметом дослідження є інтеграція Хорватії до ЄС.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є такі загальнонаукові методи як діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, спеціально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, метод кількісного та якісного аналізу, методи багатофакторності, моделювання та прогнозування, а також низка інших як загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема, потрібно зазначити, що історико-правовий метод застосовано під час аналізу історичного контексту Хорватії до незалежності; етапи інтеграції, а саме від наміру до підписання Договору про приєднання досліджено за допомогою формально-логічного методу; політичні зміни в Хорватії в контексті вступу до ЄС проаналізовано за допомогою спеціально-юридичного методу; системно-структурний метод наукового пізнання використовується під час дослідження впливу інтеграції на економіку Хорватії та змін в соціальній сфері та в сфері зайнятості; основні напрямки відносин Хорватії та ЄС досліджено за допомогою методу кількісного та якісного аналізу; роль Хорватії в ЄС, зокрема, структури представництва та участі проаналізовано за допомогою методу багатофакторності; перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики розглянуто за допомогою методу моделювання та прогнозування.

Хронологічні і географічні рамки. охоплюють період 1991-2023 рр. Де нижня хронологічна межа пов'язана з отриманням незалежності Хорватії, та початок курсу на інтеграцію до ЄС, а верхня – сьогодення.

Географічні рамки охоплюють Хорватію в межах її державних кордонів

Джерельна база дослідження складається із нормативно-правових актів, документів, угод та договорів, статистичних даних, які відповідно було покладено в основу роботи. Зокрема, у дослідженні використано нормативно-правові акти, закони, постанови, договори, які стосуються Хорватії. : використана у роботі джерельна база є достатньою для досягнення поставленої мети і виконання наукових завдань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що узагальнюючі висновки, результати та пропозиції можуть бути використані в науково-дослідницькій діяльності, в науковій практиці та під час конференцій, круглих столів, семінарів з міжнародних відносин. Також було прийнято участь в науково-практичній конференції де висвітлено основні аспекти даної тематики.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *запропоновано* досвід Хорватії використати для інтеграції України в ЄС;
- *визначено*, що ключовим успіхом в соціальній політиці Хорватії після вступу держави в ЄС є зниження рівня безробіття;
- *уточнено*, що найбільшим досягненням Хорватії стало приєднання держави до Шенгенської зони та входження Хорватії в Єврозону;
- *сформульовано*, що перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики пов'язані із економічною, політичною інтеграцією Хорватії в ЄС, розвитком інфраструктури, розбудовою правової держави, розширенням дво- та багатосторонніх зв'язків з державами-членами ЄС.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СНОВНІ ЕТАПИ ІНТЕГРАЦІЇ ХОРВАТІЇ ДО ЄС

1.1. Історія Хорватії до незалежності

1 липня 2013 року Хорватія стала членом Європейського Союзу (далі – ЄС). Ця дійсно епохальна подія стала наслідком надзвичайно складного історичного розвитку Хорватії як незалежної держави, оскільки здобуття статусу члена ЄС далось Хорватії страшною ціною, адже за результатами війни в Хорватії загинуло тисячі жителів Хорватії. Сьогодні, Республіка Хорватія – це суверенна держава на кордоні Центральної Європи, Південної Європи та Середземномор'я, яка проголосила незалежність від Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії 25 червня 1991 року. Проте, для розуміння сутності європейської інтеграції Хорватії, на нашу думку, доцільно проаналізувати історичні витоки становлення Хорватії як незалежної держави.

Дослідження історії становлення Хорватії як незалежної держави доцільно розпочати з загальних рис, які формувалися в Центрально-Східній Європі в 80-их роках минулого століття. Так, зауважимо, що кардинальні зміни на політичній карті Центрально-Східної Європи відповідно розпочалися наприкінці 80-х рр. минулого століття. Зокрема, започатковані у Радянському Союзі реформи поступово торкнулися й інших держав, які входили комуністичного блоку і були підконтрольні Радянському Союзу. Так, революційні події 1989 р. в Польщі, Угорщині, Чехословаччині та Румунії змінили суспільну, політичну та ідеологічну структуру тих країн. Саме тому, становиться цілком закономірним, що в регіоні суттєвою мірою впливали на процеси в Соціалістичній Федеративній Республіці Югославії (далі – СФРЮ) [1, 89].

Разом з тим, такі зміни не були спонтанними. В свою чергу, до середини 80-х рр. ХХ століття югославська державність поступово набувала ознак конфедерації, що відповідно було результатом послаблення зв'язків між республіками. При цьому, дезінтеграційні процеси простежувалися у всіх

сферах життя. Наприклад, Югославії не вдалося утворити єдиного загальнодержавного ринку збуту товарів, оскільки кожна республіка мала окремий народногосподарський комплекс, власні замкнуті електроенергетичні системи. Крім того були проблеми й політичного характеру. Особливо це стосувалося відносин сербів та хорватів. Це виражалося в тому, що серби, складаючи 12 % населення Хорватії, займали головні посади поліції та адміністрації республіки. Як наслідок, в свідомості хорватів сформувався комплекс уявлень про дискримінацію Хорватії в економічній та політичній галузях. Тобто, фактично, відносини між сербами і хорватами були напружені, що теоретично стало підставою для подальшого конфлікту.

Разом з тим, відмічаємо, що «на початку 90-х років. ХХ ст. у Хорватії, як і у всій Югославії, склалася вкрай напружена атмосфера. У СФРЮ розвивалася важка економічна криза, а югославське суспільство виявилось дезінтегрованим – в умовах загибелі комуністичної ідеології намітилося різке зростання популярності націоналістичних ідей. Цей процес засвідчив крах ідеології югославського федералізму, а посилення націоналізму не могло не призвести до загострення відносин між основними етнічними групами СФРЮ. Як було зазначено вище, на території Хорватії такими групами були хорвати і серби, і напруженість, що виникла у відносинах між ними, незабаром стала причиною початку одного з найбільших військових конфліктів у Європі після закінчення Другої світової війни» [2, 97].

В зв'язку з вищезазначеним, «процес поглиблення національно-демократичного руху захопив і частину членів Союзу комуністів Хорватії, які легалізували багатопартійність у своїй республіці. Відмічаємо, що 29 вересня 1989 р. рішенням Сабору Соціалістичної Республіки Хорватії було узаконено політичні партії, а сама Хорватія визнавалася правовою державою із політичним та правовим плюралізмом» [3, 82-83].

Таким чином, необхідно констатувати, що на початку 1990 р. головні позиції посідали реформовані комуністи, ліберальна Коаліція національної

згоди, а також правоцентристська партія Хорватська демократична спільнота (далі – ХДС).

Відмічаємо, що в квітні 1990 р. у всіх республіках Югославії пройшли перші парламентські вибори до місцевих законодавчих органів влади на демократичній багатопартійній основі. У Соціалістичній Республіці Хорватія переконливу перемогу (64% мандатів, а завдяки підтримці з боку центристських партій – до 80%) здобула націоналістична партія – ХДС, на чолі з Франьо Туджманом, який незабаром став президентом цієї республіки.

Таким чином, новообрана хорватська влада взяла однозначний курс на вихід зі складу Югославії та здобуття повного суверенітету, на втілення хорватської «тисячолітньої мрії про державність». Тобто, фактично розпочалась боротьба за незалежність Хорватії від Югославії.

30 травня 1990 р. новий хорватський парламент провів своє перше засідання. Президент Туджман оголосив «про свій маніфест про нову Конституцію та безліч політичних, економічних та соціальних змін, включаючи план для Югославії як конфедерації суверенних держав. В свою чергу, вже 25 липня 1990 р. Хорватія внесла поправки до конституції, які затвердив та здійснив свій суверенітет – приставка «Соціалістична» була виключена з назви країни, Президент Хорватії змінив президента, на додаток до інших змін. Зміни у хорватській конституції від липня 1990 р. не стосувалися статусу сербів, що залишався ідентичним статусу, наданому хорватською конституцією 1974 р. (з урахуванням югославської конституції 1974 р.) націоналістичних сербів у Хорватії бойкотував Сабор та захопив контроль над територією, населеною сербами, встановив блокпости та проголосував за те, щоб ці райони стали автономними. Сербські «автономні області» незабаром все більше прагнутимуть досягнення незалежності від Хорватії» [4, 149].

Після приходу до влади ХДС вони провели чистку сербів, зайнятих у державній адміністрації, особливо поліції. Серби Хорватії обіймали непропорційно велику кількість офіційних посад: у 1984 р. 22,6% членів

Спілки комуністів Хорватії та 17,7% призначених посадових осіб у Хорватії були сербами, у тому числі 28-31% у Міністерстві внутрішніх справ (поліція). Тоді як 1981 року вони становили 11,5%, а 1991 року – 12,2% від кількості населення. дія Хорватії. Ще більшість цих постів раніше займали серби у Хорватії, що справило враження, що серби є захисниками комуністичного режиму.

Отже, незалежність Хорватії – «це процес, розпочатий із змінами у політичній системі та конституційними змінами у 1990 р., в результаті яких Соціалістична Республіка Хорватія перетворилася на республіку. Хорватії, яка, у свою чергу, проголосила Різдвяну конституцію, та провела референдум про незалежність Хорватії у 1991 році. Зрештою більшість хорватів підтримали незалежність від Югославії, явка склала 83,56%, а на два питання референдуму позитивно відповіли 93, 24% і 92, 18% (відповідно) від загальної кількості голосів. Після того, як країна офіційно проголосила незалежність у червні 1991 року і припинила свою співпрацю з Югославією, вона ввела тримісячний мораторій на рішення на вимогу Європейського співтовариства та Ради з безпеки та співробітництва в Європі. У цей час розпочалася війна за незалежність Хорватії» [5, 133].

25 червня 1991 року країна проголосила свою незалежність від СФРЮ, завершивши свої зусилля щодо припинення свого статусу як складову республіку. Це рішення парламенту частково бойкотували депутати від лівої партії.

Хорватія була вперше визнана незалежною державою 26 червня 1991 року Словенією, яка проголосила свою незалежність того ж дня, що й Хорватія. Але до 29 червня хорватська та словенська влада погодилися на тримісячний мораторій на проголошення незалежності, щоб знизити напруженість. Бриунинська угода була офіційно підписана 7 липня на засіданні міністерської трійки Європейського співтовариства, влади Югославії, Сербії, Словенії та Хорватії. Литва була єдиною державою, яка визнала Хорватію на 30 липня.

8 жовтня 1991 року хорватський парламент розірвав всі зв'язки, що залишилися з Югославією. Арбітражний комітет Бадінтера повинен був ухвалити рішення з цього приводу. Нарешті, незалежність Хорватії була міжнародно визнана в січні 1992 року, коли і Європейське економічне співтовариство, і Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) надали Хорватії дипломатичне визнання, і країна була ухвалена незабаром після цього ООН.

Проте, на жаль, «незалежність Хорватії була окроплена кров'ю. На початку 1991 року через спірні території почалися збройні зіткнення, у квітні-травні розгорілася повномасштабна війна. Обидві сторони здійснювали вигнання корінного населення. Хорватські війська вели бої з Югославською народною армією (далі – ЮНА). 25 червня 1991 року Хорватія та Словенія проголосили незалежність. На бік цих республік стала Німеччина. Під контролем країнських сербів та ЮНА опинилася третина території республіки» [6, 171].

Початок війни ознаменувався також початком етнічних чисток, що проводилися обома сторонами. Першими етнічними чистками почали хорватські війська, вигнавши з підконтрольних територій близько 40 000 сербів. Всього за роки конфлікту хорватськими військами було вигнано понад 350 000 сербів [7, 110]. З території самопроголошеної Республіки Сербська Країна під час етнічних чисток було вигнано щонайменше 170 000 хорватів та інших жителів несербської національності [8, 10].

Колосальний патріотичний підйом у Хорватії викликала битва за Вуковар, під час якої хорватські частини у місті Вуковар довгий час успішно чинили опір багаторазово переважаючим, але надзвичайно погано організованим, силам ЮНА. Місто було взято сербами лише після тримісячних боїв, що зруйнували місто вщент [9, 107]. У ході війни обидві сторони робили наступальні операції. Настання ЮНА та сил країнських сербів дозволило останнім поставити під свій контроль частину Славонії та Далмації, проте основне завдання – вихід ЮНА на певні рубежі та встановлення контролю над усіма сербськими областями у Хорватії виконати не вдалося.

Хорватська армія змогла відбити у ЮНА та місцевих сербів деякі області у Далмації та Західній Славонії. Переговори, що почалися незабаром під егідою ООН, призвели до підписання перемир'я [10, 11].

Перемир'я, що неодноразово переривається хорватською армією, зберігалось до травня 1995 р., коли в ході операції «Блискавка» хорватські війська зайняли Західну Славонію. Торішнього серпня того ж року в операції «Буря» хорватська армія за кілька днів повністю розгромила основну частину збройних сил Сербської Країни і реінтегрувала Книн і суміжні території до складу країни. Військова операція хорватів викликала масовий результат сербського населення краю. Після цієї перемоги президенту Туджману було надано звання маршала. Частина Країни, що залишилася в Східній Славонії, Баранні і Західному Среме, була мирно повернена до складу Хорватії в 1998 році, що призвело до повного відновлення кордонів Хорватії в тому вигляді, в якому вони існували в СФРЮ.

Таким чином, сьгоднішні кордони Хорватії були встановлені, коли райони східної Славонії, що залишилися утримувані сербами, були повернуті Хорватії відповідно до Ердутської угоди від листопада 1995 р., і цей процес завершився в січні 1998 р..

Конфлікт у Хорватії між хорватами та сербами став наслідком етнічної напруженості під час розпаду єдиної Югославії. Ця напруженість була викликана крахом комуністичної, а потім і федералістської, югославської ідеології та активним зростанням націоналістичних тенденцій у політиці республік СФРЮ (у тому числі у Хорватії). У свою чергу, зростання націоналізму в такій етнічно різноманітній країні, як Хорватія, не могло не призвести до серйозної кризи у відносинах між хорватами та сербами (яка активно підігрівалася політиками та черпала допомогу ззовні республіки). І, більше того, варто зазначити, що сторони конфлікту зовсім не прагнули компромісів і взаємних поступок, через що кривава війна в Хорватії 1991-1995 років. стала неминучою, катастрофічно відбившись на етнічному складі країни, перетворивши її на фактично моноетнічну [11, 215].

Таким чином, незалежність Хорватії – це процес, розпочатий із змінами у політичній системі та конституційними змінами у 1990 р., в результаті яких Соціалістична Республіка Хорватія перетворилася на республіку. Остаточо 8 жовтня 1991 року Хорватія проголосила незалежність, визнану міжнародним співтовариством у 1991-1992 роках. В результаті проголошення незалежності почалася війна за незалежність, що тривала до кінця 1995 року (Операція «Буря»). Проголошення незалежності Хорватією та Словенією стало початком розпаду СФРЮ. Остаточо цілісність країни було відновлено 1998 р.. На жаль, здобуття незалежності Хорватії було надзвичайно болісним, оскільки війна забрала понад як двадцяти тисяч життів, але в результаті на геополітичній карті світу з'явилась нова держава – Хорватія.

1.2. Етапи інтеграції: від наміру до підписання Договору про приєднання

Приклад Хорватії для України є надзвичайно актуальним, як можна за надзвичайно короткий термін (всього 10 років) з моменту здобуття незалежності стати повноправним членом ЄС. Тому, в зв'язку з вищезазначеним становиться особливо актуальним дослідження етапів євроінтеграції Хорватії.

Після розпаду біполярної системи та хаотизації міжнародних відносин у 90-х роках минулого століття регіон Західних Балкан також увійшов до турбулентності. Розпад СФРЮ у кілька незалежних держав відбулося перед очима світової спільноти. Звичайно, у 90-х роках новостворені держави Західних Балкан залишалися поза рамками будь-яких процесів інтеграції, оскільки конфлікт, що розгорнувся в цьому регіоні не дозволяв державам проводити політику європейської інтеграції.

Спочатку великі гравці, включаючи ЄС, проводили сувору політику на Балканах, фактично здійснюючи допомогу та лобіюючи інтереси певних сторін у цьому конфлікті. Апогеєм всіх цих подій були бомбардування НАТО

Союзної Республіки Югославії з березня по червень 1999 р., коли було спричинено серйозну соціально-економічну та екологічну шкоду території. Але, фактично, «з цього моменту ЄС почав будувати певну систему відносин з країнами Південно-Східної Європи, включаючи Західні Балкани. Початком створення такої системи був документ ЄС для держав Південно-Східної Європи під назвою «Процес стабілізації та асоціації» (далі – ПСА). Однією з головних цілей цієї програми було зближення країн цього регіону з ЄС» [12 37].

В результаті «гаряча» стадія конфлікту закінчилась і процес розпочався процес поступового відновлення соціально-економічної сфери новоутворених держав регіону. У червні 2000 р. на саміті ЄС у Португалії, Албанія, Боснія та Герцеговина, Македонія, Союзна Республіка Югославія (Сербія та Чорногорія) Хорватія отримала статус «потенційних країн-кандидатів» в члени ЄС. Безперечно, ЄС, створюючи ПСА та беручи участь у процесі реконструкції економіки цих країн, дотримувались мети набути власних важелів впливу в регіоні.

У листопаді 2000 р. на саміті ЄС у Загребі (Хорватія) було запущено процес «стабілізації та асоціації» для західних Балкан. Він передбачав ряд заходів, що включають країни цього регіону в європейський процес інтеграції:

- підписання угоди про стабілізацію та асоціацію. Він служить платформою для впровадження процесу європейської інтеграції;
- допомога спільноти реконструкції, розробки та стабілізації (картки), тобто підтримка певних сфер, таких як управління, сільське господарство, рибна промисловість тощо;
- автономні торговельні заходи, так звані торговельні поступки, спрямовані на розвиток економіки країн регіону [13, 335].

Отже, фактично, шлях до ЄС був відкритий для всіх держав колишньої СФРЮ, але найбільш активними в цьому процесі були саме хорвати і вони першими хто став членом ЄС серед держав учасників ПСА (Словенія йшла іншим шляхом).

Слід зазначити, що такий регіональний підхід забезпечив активне залучення Хорватії до регіональних інтеграційних процесів та договірні відносини з ЄС набагато задовго до офіційного декларування своєї стратегічної мети набуття членства в ЄС. В свою чергу, з іншого боку, регіональна складова, зокрема, що стосується насамперед примирення та відповідно усунення проблемних питань з порядку денного двосторонніх відносин з сусідніми країнами, зайняла визначне місце серед критеріїв, які б відповідно Хорватія мала виконувати задля наближення до членства в Євросоюзі.

Так, зокрема, відмічаємо, що в рамках «регіонального підходу» офіційний Загреб намагався переконувати Євросоюз не розглядати увесь регіон Західних Балкан «у пакеті». Хорватське керівництво, починаючи з 90-х років, завжди наполягало на «індивідуальному підході», зокрема, і до членства в ЄС, та відповідно наполегливо відкидало будь-яке включення до груп з іншими балканськими країнами, наголошуючи при цьому, що інші кандидати в регіоні занадто відстають в післявоєнній відбудові та встановленні стабільних демократичних інституцій і мають не тільки невирішені внутрішні проблеми, а й відповідно відкриті суперечки зі своїми сусідами (як наприклад Сербія та Косово).

Що стосується безпосередньо шляху Хорватії до членства в ЄС, то процес вступу Хорватії в ЄС було запущено в 2003 р., а Європейська комісія рекомендувала державі статусу офіційного кандидата на початку 2004 р.. В свою чергу, статус кандидата був призначений до Європейської ради в середині 2004 р., а дата початку переговорів, спочатку призначена на початок 2005 р., була відсунута до жовтня того ж року. Наступні 33 розділи законодавства були завершені 3 жовтня 2005 р., наступного 3 жовтня 2005 р., було завершено 18 жовтня 2006 року [14, 10-11].

Переговори були затримані протягом 10 місяців через територіальну суперечку зі Словенією. Зокрема, одна із ключових суперечок, пов'язаних із членством Хорватії, стосується кордону зі Словенією в Піранській затоці.

Потім Словенія регулярно блокувала приєднання своїм правом вето, щоб змусити вирішити прикордонну суперечку. Проте, все ж таки у вересні 2009 р. представники Словенії повідомили, що вони готові усунути свої заперечення щодо вступу до Хорватії, та погодилися вирішити конфлікт за допомогою міжнародних посередників.

Разом з тим, потрібно зазначити, що на шляху до вступу в ЄС в Хорватії було багато проблем. Так, наприклад, «такі негативні явища під час війни за незалежність Хорватії від СФРЮ, як вигнання сербів, знищення їхнього майна та безпосередньо воєнні злочини проти сербів кардинально вплинули на євроінтеграційний діалог між Хорватією та ЄС. Саме тому, окрім базових Копенгагенських критеріїв членства в ЄС, до критеріїв набуття Хорватією статусу члена в ЄС були додані такі умови, як забезпечення сприятливих умов повернення біженців, повернення та відбудова їхнього майна, знищеного під час бойових дій та забезпечення прав національних меншин. Проте, при цьому, необхідно зазначити, що близько 300-350 тисяч громадян сербської національності були змушені залишити Хорватію під час військових подій, 120 тисяч з яких повернулося, здебільшого лише формально – для упорядкування питання громадянства та майна, продовжуючи проживати поза межами Республіки Хорватія» [15, 9].

Отже, для вступу Хорватії в ЄС необхідно було вирішити низку проблем, що видавалося на перший погляд не таким то й простим завданням, оскільки відновлення після війни це завжди складний процес, який вимагає багато зусиль та ресурсів.

Крім того, відмічаємо, що на початковому етапі вступу Хорватії до ЄС у відносинах Хорватії і ЄС виникло напруження через висунення Міжнародним карним трибуналом для колишньої Югославії обвинувачень проти відомих хорватських генералів Анте Готовіни, Рахіма Адемі та Яна Бобетко за скоєння ними воєнних злочинів у 1990-х роках минулого століття. Це загальмувало початок переговорів про членство аж до жовтня 2005 року, а в грудні того ж

року був заарештований та виданий міжнародному правосуддю хорватський генерал Анте Готовіна.

Однак, жодне питання не поляризувало політичну сцену «післятуджмановської» Хорватії так, як питання співробітництва з МКТЮ. Обвинувачення проти хорватських генералів, які в країні вважалися національними героями, сприймалися як напади на так звану «Вітчизняну війну» та сприймалися частиною суспільства як атака на саме «єство хорватської незалежності». В свою чергу, в подальшому ситуація погіршилася у зв'язку із початком розгляду справ військових злочинів хорватськими національними судами. Разом з тим, потрібно відзначити, що одна з найбільш масштабних демонстрацій відбулася 11 лютого 2001 р. у м. Спліт (Хорватія), коли понад 150 тисяч осіб протестували проти обвинувачення у злочинах проти людства та ув'язнення хорватським судом генерала Мірко Норца. Про вкрай негативне сприйняття хорватським суспільством необхідності взаємодіяти з МКТЮ свідчить той факт, що у вересні 2002 року 84% хорватів були проти видачі Гаазі генерала Я. Бабетко, з них 71% були готові терпіти економічні та політичні санкції. У лютому 2005 р. 81,4% хорватів вважали А. Готовіну героєм, а 54,4% були проти його арешту [16, 17].

В свою чергу, відмітимо, що партії правого спрямування виступали проти проєвропейської політики загалом. Лунали аргументи щодо антихорватського заклоту за участі Заходу, метою якого є втягування Хорватії до третьої Югославії через криміналізацію хорватських генералів та «Вітчизняної війни». Під час протестів у Загребі у березні 2005 р. хорватські праві сили скандували, що «Готовіні слід подякувати і за те, що врятував Хорватію від ЄС».

Отже, можемо констатувати, що «вищезазначені події стали дійсно справжнім викликом для євроінтеграційного вибору держави. Зокрема, уряди Хорватії І. Рачана, а згодом І. Санадера, який переміг на чергових парламентських виборах у 2003 р. та відповідно повернув ХДС до влади,

опинилися не тільки на лінії критики ЄС, але й у центрі обурення великої частини хорватського суспільства. Водночас, при цьому, саме в таких надзвичайно складних умовах відбувся кардинальний переворот на хорватській політичній арені. Несподівано повернувшись до керування державою в 2003 р., ХДС під новим керівництвом Іво Санадера відійшла від колишнього євроскептичного дискурсу Ф. Туджмана, а також антигаазької риторики та прийняла ідею щодо широкої коаліції за ЄС. При цьому, даний поворот подій від консервативного антиєвропейського націоналізму до ліберально-консервативного проєвропейського націоналізму відсунув на задній план хорватських сувереністів, які перестали впливати на визначення державної політики. Але все ж таки із приходом до влади І. Санадер не тільки почав співробітничати з Гаазьким трибуналом та усунув з провідних партійних посад ультранаціоналістів, а й створив коаліцію з провідною сербською політичною силою – Самостійною демократичною сербською партією, започаткувавши одночасно співробітництво з опозиційними силами у питаннях, що стосувалися ЄС» [17, 31].

Тобто, потрібно констатувати, що початковий етап вступу Хорватії до ЄС супроводжувався політичною турбулентністю, але що парадоксально, то ці виклики не зупинили євроінтеграційного поступу Хорватії.

Разом з тим, відмічаємо, що в процесі вступу держави в ЄС Хорватія стала пішаком у великій політичній грі Туреччини та ЄС. 2005 р. між ними розпочався процес активних переговорів, але Австрія виступила проти цього кроку, до речі, ця держава зберігає цю позицію стосовно Туреччини донині [16, 15]. Як умова для згоди, Австрія висунула пропозицію розпочати переговори з Хорватією. Саме тоді процес переговорів був терміново розморожений, і в грудні того ж року – хорватський генерал Анте Готавін був заарештований і виданий Міжнародному кримінальному суду [18, 23].

«Вступ Хорватії до ЄС насправді відбувався дійсно досить швидко. Зокрема, 2009 р. повинен був стати вирішальним для завершення переговорів Хорватії стосовно отримання членства в ЄС. Проте, вищевказаний рік був роком внутрішньополітичних трансформацій, який характеризувався несподіваними змінами в уряді, впливом економічної рецесії, боротьбою з корупцією, продовженням переговорів з ЄС, а також президентськими виборами. Крім того, в 2009 р. увага громадськості була прикута до двох ключових проблем, які мали суттєвий вплив на вступ Хорватії до ЄС.

Зокрема, першою і вирішальною проблемою була здатність (або нездатність) ЄС діяти як «м'яка сила» в пошуку відповідей для двосторонніх суперечок між державами-членами ЄС та країнами-кандидатами, які перешкождали переговорному процесу (такими як Хорватія та Словенія, Туреччина та Кіпр або Македонія та Греція).

В свою чергу, друга проблема – це інституційна трансформація ЄС та ратифікація Лісабонської угоди. Саме тому, відмітимо, що набуття Лісабонським договором чинності відкрило шлях для вступу Хорватії та інших країн до ЄС. Будучи першою країною в черзі на членство в ЄС, Хорватія стежила за процесом ратифікації переважно з точки зору його потенційного впливу на розширення. Саме тому, Хорватія подала заявку на членство в ЄС в 2003 році і вела переговори із 2005 по 2011 рік. 9 грудня 2011 р. лідери ЄС і Хорватії підписали угоду про приєднання. В подальшому було проведено референдум про вступ Хорватії в ЄС [16, 137].

Референдум було проведено 22 січня 2012 року. Цей референдум є другим в історії країни після референдуму про незалежність 1991 р. На цьому референдумі було поставлено громадянам Хорватії одне питання: ви за членство в Республіці Хорватія в Європейському Союзі? Явка становила 43,51 %, з яких два – три третини (66,27 %) висловилися за приєднання Хорватії до

ЄС та третину (33,13 %) – проти. У всіх регіонах країни більшість склали прихильників ЄС.

В результаті вищезазначених подій Хорватія стала 28-м членом ЄС 1 липня 2013 року».

Таким чином, можемо констатувати, що «із підписанням Угоди про стабілізацію та асоціацію між Європейським Союзом та Республікою Хорватія обидві сторони домовились про встановлення регулярного політичного діалогу, який сприятиме тіснішій співпраці й буде підтримувати політичні та економічні зміни в Хорватії. Головними питаннями політичної співпраці Хорватії та Євросоюзу було приєднання Республіки Хорватія до Шенгенської зони та запровадження спільної європейської валюти. Як наслідок Хорватія з 1 січня 2023 р. офіційно увійшла до Шенгенської зони вільних подорожей та приєдналася до зони використання платіжної одиниці євро [19, 43].

Отже, еволюція шляху Хорватії стосовно вступу держави до ЄС була надзвичайно короткою – всього десять років. За цей час Хорватія виконала Копенгагенські критерії. Європейський шлях інтеграції Хорватії пройшов досить швидко, оскільки вже в 2013 р., після референдуму, країна була оголошена членом ЄС, не вирішуючи ряду важливих питань регіонального значення. Наприклад, прикордонна суперечка зі Словенією щодо розмежування морського кордону в затоці Пінського Адріатичного моря залишалася серйозною проблемою, це питання було передано до постійної палати арбітражного суду в Гаазі. У червні 2017 року суд прийняв рішення на користь Словенії, але влада Хорватії відмовляється визнати його. Але в цілому, шлях Хорватії від наміру до підписання договору про вступ в ЄС демонструє, що цей шлях можна подолати за десять років. Вважаємо, що досвід Хорватії можна використати для України, оскільки Хорватія розпочала свій шлях до ЄС після війни і з вирішенням насамперед повоєнних питань, з

якими і стикнеться Україна. На шляху до ЄС Хорватія вирішила політичні та економічні завдання, і по праву отримала статус держави-члена ЄС.

Висновки до Розділу 1

Таким чином, комплексне дослідження історії шляху Хорватії щодо набуття статусу держави-члена ЄС дозволяє сформулювати наступні висновки.

1. Незалежність Хорватії – це процес, розпочатий із змінами у політичній системі та конституційними змінами у 1990 р., в результаті яких Соціалістична Республіка Хорватія перетворилася на республіку. Остаточо 8 жовтня 1991 року Хорватія проголосила незалежність, визнану міжнародним співтовариством у 1991-1992 роках. В результаті проголошення незалежності почалася війна за незалежність, що тривала до кінця 1995 року (Операція «Буря»).

Проголошення незалежності Хорватією та Словенією стало початком розпаду СФРЮ. Остаточо цілісність країни було відновлено 1998 р.. На жаль, здобуття незалежності Хорватії було надзвичайно болісним, оскільки війна забрала понад як двадцяти тисяч життів, але в результаті на геополітичній карті світу з'явилася нова держава – Хорватія.

2. Еволюція шляху Хорватії стосовно вступу держави до ЄС була надзвичайно короткою – всього десять років. За цей час Хорватія виконала Копенгагенські критерії.

Європейський шлях інтеграції Хорватії пройшов досить швидко, оскільки вже в 2013 р., після референдуму, країна була оголошена членом ЄС, не вирішуючи ряду важливих питань регіонального значення. Наприклад, прикордонна суперечка зі Словенією щодо розмежування морського кордону в затоці Пінського Адриатичного моря залишалася серйозною проблемою, це

питання було передано до постійної палати арбітражного суду в Гаазі. У червні 2017 року суд прийняв рішення на користь Словенії, але влада Хорватії відмовляється визнати його. Але в цілому, шлях Хорватії від наміру до підписання договору про вступ в ЄС демонструє, що цей шлях можна подолати за десять років.

Вважаємо, що досвід Хорватії можна використати для України, оскільки Хорватія розпочала свій шлях до ЄС після війни і з вирішенням насамперед повоєнних питань, з якими і стикнеться Україна. На шляху до ЄС Хорватія вирішила політичні та економічні завдання, і по праву отримала статус держави-члена ЄС.

РОЗДІЛ II. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ПРИЄДНАННЯ ХОРВАТІЇ ДО ЄС ТА АДАПТАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

2.1. Вплив інтеграції на економіку Хорватії

Безперечно, набуття Хорватією статусу держави-члена ЄС має надзвичайно вагомий вплив на розвиток національної економіки. Це зумовлено тим, що будь-яка держава, яка прагне стати членом ЄС в першу чергу думає про розвиток економіки та розширення економічних зв'язків будучи членом Союзу. Тому, вплив інтеграції на економіку будь-якої держави члена ЄС в будь-якому випадку є суттєвим, оскільки держави постійно утворюють спільні ринки, що тільки посилює економічну інтеграцію держав. Тому, при дослідженні процесів європейської інтеграції Хорватії розглянемо саме економічні питання.

Варто зазначити, що Хорватія підійшла до ЄС з ослабленою економікою. Були сподівання, що приєднання до цієї організації допоможе подолати кризу та економіка негайно розпочне зростання. Однак після того, як Хорватія увійшла до ЄС, спад економіки триває. Але попри ці проблеми, сьогодні Хорватія як член ЄС є економічно розвинутою країною Південно-Східної Європи, член ООН, СОТ, ЄС, НАТО, Організації економічного співробітництва та розвитку, ЦЄІ, Адріатично-Іонічної ініціативи та ін. Хорватія є країною-засновником ініціативи «Адріатика-Балтика-Чорне море». Хорватія нині 81-а економіка світу і 21-а в ЄС за номінальним ВВП (56 млрд дол. США у 2020 р.) [13, 310].

Разом з тим, відмічаємо, що сподівання на швидке економічне зростання в Хорватії, одне з двох, а також Словенія, економічно розвинені республіки колишньої Югославії, після вступу до ЄС 1 липня 2013 року ще не

усвідомлені. Серед усіх країн з перехідною економікою, які приєдналися до ЄС розвиток економіки Хорватію є одним із найнижчих. Так, наприклад, середньорічний рівень змін у ВВП Хорватії в 2008-2018 роках був негативним, що становить -0,1%, тоді як в ЄС загальному ВВП щорічно збільшувався в середньому на 1%.

Також економічний розвиток Хорватії в певній мірі поступається навіть країнам колишнього соцтабору. Зокрема, в колишніх соціалістичних країнах та країнах, які раніше були частиною СРСР, які приєдналися до ЄС, середньорічний темп зростання ВВП у цей період також був позитивним, що становить 3,4% у Польщі, Словаччини – 2,3, Румунії – 2,1, Естонія – 1,7, Болгарія - 1,6, Угорщина та Чехія – 1,5, Литва – 1,4, Латвія – 0,9 та в Словенії – 0,7%. У той же час, неможливо не вказати, що той факт, що економічна стагнація в Хорватії триває з деякими перервами з початку 1980-х рр., коли вона була частиною колишньої Югославії. Отже, у 1981-1989 роках. Середньорічний темп зростання ВВП у нього становив 0,1% порівняно з 0,5% у Югославії в цілому. Тому, в цьому плані інтеграція Хорватії до ЄС не сприяла економічному життю держави.

Як і в багатьох інших країнах з перехідною економікою, у постсоціалістичний період у Хорватії відбулася структурна реструктуризація економіки, під час якої промислове виробництво різко зменшувалося: у 1988–2018 роках більше 40%, а кількість працівників у промисловості - трохи менше 60%. Однак загальна кількість працівників в економіці країни зменшилася в меншій мірі: якщо в 1988 р. вона становила 1623 тисячі людей і зменшилася в 1992 р. до 1283 тисяч людей, то в даний час кількість зайнятих становить кілька понад 1400 тисяч людей. Пояснення такої динаміки полягає в тому, що зменшення кількості працівників у промисловості після 1992 р. було частково компенсовано їх збільшенням таких видів економічної діяльності, як

будівництво, сектор обслуговування, державне та муніципальне управління [20, 53].

Якщо в країнах ЄС в цілому, середній показник середнього ВВП у 2017 році становив 27,7 тисяч євро, то в Хорватії – 11,5 тисяч євро. Ще більшою мірою Хорватія поступалася країнам ЄС, таких як Люксембург, Норвегія, Швейцарія та Ірландія, в якій центр центру ВВП становив відповідно 80,3; 69,1; 58,5 та 56,4 тисяч євро. У той же час, країна не була стороннім для цього показника: ВВП, що захоплюється центром, становив 8,3 та 6,3 тис. євро в членах ЄС та Болгарії, а в країнах кандидатах в члени ЄС – Сербії, Північна Македонія та Албанія відповідно 4,9; 4,0 (2016 р.) та 3,7 тис. євро. На рівні Хорватії були Латвія, Угорщина та Польща (11,6; 11,8, а також 11,8 тисяч євро). Рівень безробіття в Хорватії в серпні 2019 року становив 6,9%, що було трохи вище, ніж його рівень у країнах ЄС в цілому (6,2%). Він був найвищим у Греції (17% у червні), Іспанії (13,8%) та Італії (9,5%) та найнижчим у Чехії (2%), Німеччині (3,1%), Мальти та Мальті та Польщі (3,3 % кожен).

Отже, ключова причина повільного розвитку економіки Хорватії пов'язано з помилковою економічною політикою, яка проводилася в країні протягом останніх 20 років. У Хорватії насправді не існує промислової політики, під час приватизації, грошової та валютної політики, в пенсійній системі та інвестиціях.

Для того, щоб підійти до середнього для ВВП до ЄС, Хорватія повинна мати значно більші річні темпи зростання ВВП (в поточних показниках – 6% проти 2% в середньому в ЄС). Необхідною умовою такого збільшення є наявність концепції та стратегії довгострокового економічного та соціального розвитку країни, заснованої на наукових досягненнях та з урахуванням глобальних, так і європейських тенденцій та специфіки Хорватії. Більше того, якщо ми говоримо про промисловість, то ми говоримо не про відновлення старих «соціалістичних» підприємств, а про розвиток нових галузей та лише

на існуючих підприємствах, попит на продукцію доступний на ринку. За відсутності розумної промислової політики, в образному вираженні автора, фінансові та грошові заходи не потрапляють на «родючий ґрунт» [21, 183].

Негативний фактор економіки Хорватії – це порівняно невеликі витрати на дослідження в Хорватії, частка якої у ВВП країни у 2017 році становила 0,8%, що перевищило цей показник лише у п'яти країнах (Болгарія, Кіпр, Мальта, Латвія та Румунія). У ЄС в цілому ця частка становила 2,1%, а в країнах – лідери цього показника (Швеція, Австрія, Данія та Німеччина) перевищили 3%.

Як ми бачимо, економіка Хорватії за період перебування держави в складі ЄС перебуває в стагнації. Хоча сподівання держави і суспільства від членства в ЄС були іншими. Зокрема, перед вступом держави в ЄС передбачалося, що членство в Хорватії в ЄС означатиме скасування бар'єрів для вільного переміщення товарів, послуг, праці та капіталу, що розширюватиме зовнішню торгівлю та залучатиме іноземні інвестиції, що створить нові робочі місця та прискорить розвиток економіки. Конкурентні переваги Хорватії як туристичної країни будуть більш повно використовувати: морське узбережжя, острови в Адріатиці, природні красуні, культурні пам'ятки, здорові продукти та місцеві напої. Більше іноземних туристів з Європи приїдуть до країни, буде побудовано нові туристичні споруди.

Слід зазначити, що «в 2013 і 2014 роках рівень економіки Хорватії знижувався, і тільки в 2015 р., вперше після шестирічної безперервної економічної рецесії, зростання ВВП було зафіксовано на 1,6%. Це сприяло збільшенню попиту на хорватську продукцію на зовнішніх ринках та меншою мірою в країні, а також зниженням світових цін на нафту та продовольством, що зменшило витрати на підприємства та збільшив споживчий попит у контексті дефляції. Тому позитивні результати були досягнуті через

поліпшення кон'юнктури зовнішньої торгівлі, а не через зміни в країні» [22, 130].

Основним фактором відродження виробництва було збільшення експорту до країн із зростаючою економікою та надання збільшення послуг для іноземних туристів. Внутрішній попит також зростає, хоча і набагато менше: споживання домогосподарств дещо збільшилося через зростання доходу від трудової діяльності зі зниженням податку на прибуток та цін. Хоча державні інвестиції значно зменшилися, інвестиції в основні активи в приватному секторі дали найбільше зростання з початку тривалої рецесії.

Промислове виробництво збільшилося на 2,6% і зробив найбільший внесок у зростання ВВП, який майже повністю експортований. Найбільше зростання спостерігалось у виробничій галузі, головним чином у виробництві транспортних засобів, продуктів харчування та шкіряних виробів. У виробництві енергії та тривалих товарів тривало занепад.

У будівництві також було зниження, хоча і менше, ніж у 2014 році – на 0,6% проти 6,7% у попередньому році, що може вважатися обнадійливим результатом. Інвестиційна діяльність держави, особливо при будівництві інфраструктурних об'єктів. Кілька відроджених житлових будівель.

Особисте споживання збільшилось у 2015 році на 1,2%, а його внесок у зростання ВВП становив 0,7 процентного пункту. Споживання домогосподарств збільшувалося завдяки зростанню зарплати та через збільшення тенденції до витрачання коштів у умовах дефляції. Внесок публічного споживання в зростання ВВП становив лише 0,1 процентного пункту.

Бюджетні витрати зменшилися в основному через зменшення державних асоціацій на 20%. Доходи від бюджету зросли через відродження економічної діяльності та збільшення стягнення податків. Як результат,

дефіцит бюджету був зменшений, що становив 3,2% ВВП у 2015 році, що становить 2,3 процентного пункту. Менше, ніж у 2014 році.

У 2015 році в країні було зафіксовано дефляцію. Споживчі ціни знизилися на 0,5% на додаток до їх зменшення на 0,2% у 2014 році. Ціни на житло також впали – загалом, на 2,9% та в нових будівлях - на 6,1%. Тим не менш, попит на житлові приміщення було зменшено, незважаючи на постійне іпотечне кредитування [23, 30].

Однак все ж таки потрібно зазначити, що в Хорватії після вступу держави в ЄС не було вирішальних змін основного інвестиційного сектору розвитку економіки. Реальні інвестиції в основні активи збільшилися лише на 1,6%, головним чином, через приватні інвестиції, які вперше вирости після 2008 року. Інфраструктура на рівні місцевих органів влади та підприємства, що належать до держав, вперше зросли після 2008 року.

Зцілення хорватської економіки та зниження процентних ставок, які почалися, не призвели до відродження банківського кредитування. Обсяг позик, виданих банками, знову зменшився на 2,2%, що є найгіршим показником з початку рецесії. Кредитування населення зменшилося на 1,7%, а підприємства – на 2,9%. Але тоді спостерігалось помітне зменшення зовнішнього боргу банків.

У 2015 році зростання частки частково або абсолютно безповоротних позик, що розпочалися в 2008 році, що зменшилося в 2008 році, що зменшилося до 16,6% проти 17,1% у 2014 році, але залишалося ще високим. Тому банки не були схильні брати на себе додаткові ризики. У 2015 році банкам виплачували дивіденди на суму 2,5 мільярда кун проти 1,8 мільярда у 2014 році. Це вказує на позитивний залишок загальної кількості банківських операцій, який, ймовірно, був отриманий через збільшення валютних операцій.

Отже, розширення зовнішньої торгівлі та вдосконалення балансу платежів є найбільш значущим результатом членства в Хорватії в ЄС.

Особливий інтерес викликає оцінка можливостей економічного розвитку Хорватії, як частина ЄС, головна мета приєднання до ЄС була проголошена, крім політичних та іміджевих переваг, відновлення економіки, досить знищеного під час Перехід від самоврядування соціалізму до ринкових капіталістичних рейок та його вкладення в європейську систему інтеграції [21, 187].

Ринкові реформи, проведені відповідно до західноєвропейських моделей, не гарантують успішного розвитку. Соціалізм країни не мав ринкового досвіду та був беззбройним перед іноземними підприємцями. Постсоціалістичні країни, в тому числі й Хорватія повинні були вийти на ринок епохи глобалізації з нерозділеним домінуванням транснаціональних монополій з високорозвинених країн, не лише у всій світовій економіці, але і в межах кожної держави. В умовах відкритості економіки внутрішній бізнес не мав шансів на виживання, оскільки не тільки іноземні, але й внутрішні ринки вже були захоплені та розділені іноземними компаніями. Зберігали лише ті організації, які не становили загрози транснаціональним корпораціям та займалися традиційним бізнесом без претензій на розширення, збереглися.

На додаток до об'єктивних причин, економічна деградація, наївна віра реформаторів у всемогутності ринку, яка нібито ставить все в свої місця, також сприяла наївній вірі реформаторів. Вважалося, що цього достатньо, щоб створити ринкову інфраструктуру, забезпечити конкурентне середовище, позбутися від невігідних підприємств та залишатися, щоб почати працювати реально, а не штучно підтримував, як і раніше, попит населення. Заради цього були розбиті великі промислові комплекси, сільськогосподарські кооперативи та агропромислові рослини були усунені, а виробництво, яке не входило в дуже монополізовані ринкові відносини, було закрито. Більшість продуктів,

що виробляються раніше, були приречені на зникнення з ринку, в яких іноземні товари були кращими в усіх відношеннях. Не тільки окремі підприємства, але й цілі галузі перестали існувати, втративши державну підтримку [24, 115].

Однак, в цілому деградація промислового потенціалу триває і донині, відображення якого є затяжним економічним спадом останніх років. Найбільш красномовним прикладом є довгим хорватським суднобудуванням, яке в основному займався виготовленням суден великої ємності відповідно до радянських наказів і перестав їх випускати після краху СРСР. ЄС вимагав від реструктуризації Хорватії вже принизливою галуззю, нарешті позбавивши її від попередньої державної підтримки.

У ЄС немає спільної промислової політики, оскільки вона не потрібна для ТНК та індустріалізованих держав, які домінують на європейському ринку і не збираються виробляти конкурентів у відсталих країнах. Для Хорватії підтримується єдина можливість збільшити промисловий потенціал - залучати іноземних виробників, як це робила Словаччина, яка створила автомобільну промисловість з нуля за допомогою РІІ. Але це доведеться зробити самостійно, без допомоги Європейського Союзу, який фінансує лише невеликі проекти за участю малих та середніх підприємств.

Не піклуючись про розвиток промислового та наукового потенціалу в країнах, що відстають, ЄС зосереджується на підтримці місцевого бізнесу, традиційної риболовлі, роздрібною торгівлі та громадського харчування, туристичних об'єктів, послуг побуту, транспортній інфраструктурі та комунікаціях. І це зрозуміло, враховуючи, що нові члени були потрібні для отримання нових ринків продажів та сфери застосування капіталу в регіонах, які не в змозі зробити серйозну конкуренцію для іноземців. Крім того, вони прагнуть оснастити ці простори, щоб вони мали зручні транспортні маршрути для доставки західних товарів місцевому населенню, і що вони

перетворюються на екологічно чисті райони комфортного відпочинку іноземних туристів. Саме ці цілі здійснюються загальною економічною політикою Європейського Союзу та всією системою фінансування з її коштів [25, 81].

Хорватія може отримати користь від ліній ЄС, щоб організувати міське та сільське середовище проживання та розвиток невеликого виробництва для цієї мети. Вона зацікавлена в більш повному та ефективному використанні виділених коштів та повністю ініціює та підтримуватиме реалізацію регіональних та місцевих проектів, беручи участь у їхніх фондах, що фінансуються та витрат на ці заходи. Після цього уряд не має власних ресурсів для більших підприємств, що обмежує можливості проведення незалежної економічної політики.

Хорватське сільське господарство, яке успішно розвинулося перед трансформацією ринку, не має кращих перспектив. При цьому, відмічаємо, що великі сільськогосподарські установи, що постачають місто своєї продукції, були розпущені та втрачені на ринку іноземних мереж роздрібною торгівлі.

Проте, все ж таки, незважаючи на надзвичайно сприятливі умови для виробництва сільськогосподарських культур та худоби у багатьох регіонах, насамперед у Славії – Чжініца Хорватії, країна ризикує повторити шлях Болгарії та Угорщини, традиційне високоефективне сільське господарство якого було знищено та заробили за допомогою нещасне існування в контексті загальної аграрної політики ЄС, яка піклується про захист селянських господарств та харчових промислових підприємств у найуспішніших країнах та навмисно обмежує виробництво та переробку сільськогосподарської продукції в державах, які нещодавно стали членами цієї організації .

Відмітимо, що тільки одна традиційна гілка хорватської економіки – іноземний туризм – має шанс на подальший розвиток. Країна має чудові природні умови на величезному узбережжі Адріатики та в гірських районах,

де є інфраструктура. Ця галузь служить великим джерелом валютних агентів і продовжуватиме відігравати важливу роль у стягненні балансу платежів та фінансуванні надзвичайних потреб.

Однак, наприклад поширення коронавірусної інфекції COVID-19 в 2020 р. суттєво вплинуло на ВВП Хорватії і тільки за другий квартал 2020 року ВВП в Хорватії впав на 10%. Це свідчить про велику залежність Хорватії від сфери туристичних послуг. Тому, можна констатувати, що саме туризм виступає рушійною силою економіки Хорватії. В 2021 та 2022 рр. туристична галузь фактично відновила і повернулася до показників перед поширенням COVID-19.

Таким чином, в процесі проведеного дослідження зроблено висновок, що економіка Хорватії після закінчення війни перебуває в стагнації. Сподівання хорватського суспільства, що вступ держави до ЄС стрімко підніме економіку Хорватії не виправдався. Тільки з 2015 р. розпочався невеликий підйом рівня ВВП, але при цьому промисловість деградує, підприємства не розвиваються, рівень розвитку сільського господарства навіть нижчий в порівнянні з іншими державами колишнього соцтабору. В останні роки Хорватія стикалася з труднощами у процесі стабілізації макроекономічної ситуації та створення фундаменту для енергійного відновлення економічного зростання. Експорт товарів також не дав суттєвих преференцій Хорватії, оскільки рівень доходів від експорту не збільшився в порівнянні з періодом, коли Хорватія не була членом ЄС. Єдиною сферою економіки, яка розвивається надзвичайно стрімко є туризм. Тому, закономірно, що економіка Хорватії є орієнтована на сферу послуг, яка становить понад 60% ВВП. Основну складову в цій сфері займає туристична сфера – більше 20% ВВП.

2.2. Зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості

Інтеграція Хорватії в європейське співтовариство вимагає вирішення нових викликів, які сформувалися після набуття статусу члена ЄС Хорватією. Однією із найбільш вразливих сфер в яких існують певні проблеми є соціальна сфера та сфера зайнятості населення. Тому, загальних рисах проаналізуємо окремі аспекти даної тематики.

Кожна сучасна держава, в тому числі й Хорватія, «в якій діє ринкова економіка та демократична політична система, розвиває соціальні види діяльності, що відображають особливості конкретного суспільства, що відповідають його економічному, політичному та культурному стану. Вони є результатами політичних рішень, які прагнуть спрямовувати та регулювати процес адаптації національного суспільства до трансформацій ринкового середовища. Тому, можна констатувати, що соціальна політика Хорватії стоїть в основі розвитку цієї держави, адже без досконалої соціальної політики прогресивний розвиток Хорватії неможливий. Саме соціальна політика незалежно від впливу численних факторів та проблем, вона значною мірою визначає фізичний та психічний стан населення, а також взаємини та взаємозв'язки між людьми. З іншого боку, соціальна політика дає можливість більш глобального вивчення та вирішення життєво важливих соціальних проблем громадянського суспільства».

Розглядаючи соціальну політику Хорватії після її вступу до ЄС потрібно в загальному визначити, що слід розуміти під соціальною політикою в цілому.

Так, відмічаємо, що в широкому значенні поняття соціальної політики може сприйматися як сукупність регулюючих впливів держави, і зокрема громад (муніципалітетів), які проводяться з метою забезпечення рівності та справедливості у рамках економічних можливостей та задоволення основних життєвих потреб різних соціальних груп суспільства. Соціальна політика ґрунтується на нормативно-правових, економічних, психологічних та інших

механізмах впливу, з метою зниження соціальної нерівності та подолання виниклих соціальних конфліктів [27, 31].

В свою чергу, у вузькому значенні поняття соціальна політика сприймається як захист людей у виниклих несприятливих життєвих ситуаціях.

Деякі дослідники визначають соціальну політику держави як сукупну специфічну діяльність урядових та неурядових органів та організацій з регулювання соціальних відносин між різними за своїм соціальним станом суб'єктами. У цьому вся визначенні закладено функціональний підхід, тобто, соціальна політика сприймається як діяльність із регулювання відносин рівності у суспільстві [28, 109].

Варто зазначити, що зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості пов'язані насамперед з функціонуванням Міністерства праці, пенсійної системи, сім'ї та соціальної політики Хорватії. Дане міністерство є вищим органом виконавчої влади Хорватії, який виконує адміністративні та інші завдання, пов'язані з працевлаштуванням, зайнятістю, регулюванням трудових відносин, ринком праці та активною політикою зайнятості, системою і політикою пенсійного страхування та відносинами з профспілками і об'єднаннями роботодавців у питаннях працевлаштування. В такому статусі Міністерство функціонує з 2020 р..

Як можемо помітити сфері соціального захисту населення є надзвичайно широкою, що відображається і в завданнях, які виконує Міністерство праці, пенсійної системи, сім'ї та соціальної політики Хорватії. Це такі завдання:

- «- налагодження трудових відносин;
- ринок праці та активна політика працевлаштування громадян Хорватії;
- створенням програм перепідготовки та підвищення зайнятості населення;
- облік безробіття та допомога у працевлаштуванні;
- формування соціальної системи та політики пенсійного страхування;
- соціальне партнерство та відносини з профспілками і асоціаціями роботодавців у сфері трудових відносин, ринку праці та зайнятості;

- трудово-правовий статус хорватських громадян, зайнятих за кордоном, та діяльність, пов'язана з їх поверненням та працевлаштуванням у країні;
- трудово-правовий статус іноземних громадян, зайнятих у Республіці Хорватія;
- вдосконалення системи охорони і оплати праці;
- міжнародне співробітництво у сфері праці та зайнятості населення;
- соціальний догляд за особами та сім'ями, які не мають достатніх коштів для задоволення основних життєвих потреб або ж відповідно потребують допомоги в усуненні причин соціальної вразливості;
- створення мережі закладів соціального захисту населення та розгортання діяльності, а також координація їх роботи та надання професійної допомоги;
- здійснення адміністративного, інспекційного та професійного нагляду за роботою установ соціального захисту населення, підрозділів місцевого та регіонального самоврядування, постійним збором гуманітарної допомоги, гуманітарними акціями, іншими юридичними та фізичними особами, що надають соціальні послуги, та за виконанням діяльності соціальної няні;
- прийняття рішень стосовно створення, припинення та зміни статусу закладів соціального забезпечення Хорватії;
- розповсюдження та аналіз даних про пільговиків у системі соціального забезпечення та підготовка статистичних опитувань та звітів;
- сприяння правам людей з інвалідністю, підвищення їх якості життя та розвиток позаінституційних форм догляду за людьми з інвалідністю;
- вдосконалення законодавства із метою поліпшення якості життя груп користувачів, що належать до компетенції Міністерства, та відповідно розвитку послуг соціальної допомоги для їх потреб, розвиток позаінституційних форм догляду за людьми поважного віку, надання іншої допомоги людям старшого віку, які не перебувають на обліку в інших органах;
- захист жертв торгівлі людьми;

- захист біженців та забезпечення інтеграції шукачів притулку та осіб, які перебувають під субсидіарним захистом, захист дітей та молодих людей з проблемами поведінки та включення їх у повсякденне життя після тривалого перебування у виховній установі;

- реабілітація та ресоціалізація наркозалежних і профілактика всіх форм залежності;

- адміністративні та професійні справи, які пов'язані з прийомною опікою та усиновленням;

- шлюбні та подружні відносини та особливий захист сімей, у яких взаємини порушені;

- захист громадян від домашнього насильства;

- питання взаємовідносин батьків та дітей;

- захист дітей, батьки яких живуть окремо, захист дітей без належного батьківського піклування, заохочення відповідального батьківства, утримання та піклування про членів сім'ї;

- заохочення до розробки програм громадської роботи, розвитку та утвердження волонтерства і роботи об'єднань громадян, які підтримують батьків, сім'ї, дітей, дітей з інвалідністю та людей поважного віку, а також усі соціально незахищені прошарки населення;

- заохочення та запровадження консультацій для дітей, батьків, дітей із особливими потребами, людей старшого віку та жертв домашнього насильства;

- вивчення та дослідження сучасних проблем сімей, дітей, дітей з інвалідністю та відповідно людей поважного віку та надання профілактично-терапевтичної допомоги» [29].

Таким чином, соціальна політика Хорватії за своєю сутністю представляє теорію та практику соціальних відносин, які мають свій початок, минуле, сьогодення та майбутнє. Вона є специфічною діяльністю щодо регулювання соціальних відносин у суспільстві. Це здійснюється державними та недержавними органами та організаціями, окремими партіями та особами.

В основі соціально-політичної діяльності Хорватії стоять загальнолюдські, державні, політичні та інші інтереси, а також інтереси соціальних груп, сімей та окремих індивідів [30, 190].

Таким чином, необхідно констатувати, що саме соціальна політика відбиває реальні людські відносини, а соціальні рішення є сутністю політики Хорватії.

Основною метою соціальної політики уряду Республіки Хорватія є покращення становища найбільш незахищеної частини населення. Але при цьому чітко окреслити найбільш незахищені верстви населення проблематично з огляду на відсутність в законодавстві чіткої вказівки щодо цих категорій осіб. Однак при цьому, для Хорватії як для члена ЄС в цьому питанні є певні нюанси, зумовлені війною.

Так, зокрема, з моменту здобуття незалежності на перший план вийшла така соціальна проблема, як біженці та інші жертви війни. Крім того, загалом у Хорватії не надто добре налагоджено соціальний захист, щоправда, в колишній Югославії вона добре функціонувала, був низький рівень безробіття.

Однак, все ж таки, соціальна реальність видозмінюється у зв'язку з переходом до демократичного режиму та капіталізму і особливо інтеграцією в ЄС. Це відображається на показниках рівня безробіття, оскільки після вступу Хорватії до ЄС почало зменшуватися безробіття. На нашу думку це є одним із найбільших досягнень хорватської інтеграції до європейського співтовариства [31, 91].

Так, відмічаємо, що на ринку праці було помітно позитивну тенденцію до зменшення безробіття починаючи з 2013 року. Зайнятість постійно зростала протягом року і, як правило, зростала на 0,7%. Роботу отримали додаткові 10 тисяч людей, головним чином у сфері служби, за винятком торгівлі. Цьому сприяли заходи державної політики на ринку праці, які проводилися урядом Хорватії за підтримки ЄС [32].

Безумовно соціальна політика Хорватії, яка була спрямована на зниження безробіття в державі дала свої плоди. Так, зниження безробіття, яке

розпочалося з кінця 2013 р., в 2015 році зменшилося на 13%. Списки пошуку роботи були зменшені на 42 тисячі людей. Наприклад, на відміну від 2014 р., коли це сталося головним чином, виключаючи безробітних зі списків офіційних підстав, у 2015 р. люди дійсно знайшли роботу. Норма безробіття знизилася з 19,6 до 17,4%, але, все рівно залишалася високою в порівнянні з іншими державами членами ЄС. Можливо, зменшення кількості безробітних пов'язане із спрощеними умовами міграції праці до країн ЄС відразу після того, як Хорватія вступила в цю організацію.

Окрім того, потрібно зазначити, що рівень середньої заробітної плати в цілому зріс, особливо чиста зарплата під впливом зменшення податку на прибуток. Номінальна зарплата зросла в середньому на 1,3%, головним чином у приватному секторі. Справжній заробіток зріс ще більше на тлі дефляції.

Таким чином, підсумовуючи все викладене вище, можемо зробити узагальнюючий висновок про те, що зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості пов'язані з функціонуванням Міністерства праці, пенсійної системи, сім'ї та соціальної політики Хорватії яке в такому форматі функціонує з 2020 р.. Ключовим успіхом в соціальній політиці Хорватії після вступу держави в ЄС є зниження рівня безробіття, що свідчить про продуктивність роботи як уряду Хорватії, так і профільного Міністерства. Однак навіть до цього часу не в повній мірі вирішені проблеми соціальної підтримки жертвам війни та біженців. Тому, соціальна політика Хорватії після вступу держави в ЄС вимагає більш радикального вирішення проблем соціальних наслідків війни.

2.3. Адаптація нормативно-правової бази в Хорватії в контексті вступу до ЄС

Процес євроінтеграції є надзвичайно складним. Не став винятком і хорватський випадок. Але при цьому, приклад Хорватії доводить, що стратегічний вибір європейської інтеграції не завжди опирається на високу

суспільну підтримку населення країни (в Хорватії під час референдуму третина населення не підтримала вступ Хорватії в ЄС). Саме тому, фундаментальну роль при цьому відіграють політичні еліти, громадський сектор, національні мас-медіа, а також відповідно законодавче закріплення національних інструментів стосовно забезпечення вступу країни до ЄС. Особливо важливу роль в процесі євроінтеграції Хорватії відіграли саме політичні еліти [33, 80-81]. Тому потрібно проаналізувати політичні зміни в Хорватії, зумовлені євроінтеграційним процесом.

На перший погляд здається, що Хорватії вступ до ЄС дався легко – всього за 10 років. Але політичний курс держави, який передував поданню заявки на членство в ЄС був практично навпаки антиєвропейським. Зокрема, в 1990-х рр. Хорватія вимушено і з великою обережністю приєднувалася до регіональних ініціатив, роблячи це під тиском міжнародного співтовариства. Хорватський президент Франьо Туджман вагався щодо будь-яких регіональних ініціатив, оскільки вважав, що під виглядом співпраці вони ведуть до нової інтеграції з тими країнами, з якими, на його думку, Хорватія не повинна мати нічого спільного і може в певній мірі втратити свій суверенітет та незалежність.

Відповідно до цієї точки зору відділення хорватів від Югославії переслідувало лише одну мету – приєднання до європейської спільноти народів, органічною частиною якої є Хорватія. Проте політика регіонального співробітництва була і залишається однією з передумов просування на шляху євроатлантичної цивілізації. З ранніх 1990-х років Хорватія була залучена до серії регіональних ініціатив, починаючи з «Ініціативи співпраці у Південно-Східній Європі» та «Ініціативи щодо стабільності та добросусідства в Південно-Східній Європі» (Ройомонський процес) і аж до локальних регіональних ініціатив, таких як «Процес зі співробітництва в Південно-Східній Європі» та «Пакт стабільності», інтегрованих у СЕСІ та у Ройомонський процес [34, 170].

Як вже було зазначено вище, євроінтеграційний курс Хорватії було проголошено в 2003 р. І саме з цього часу починаються політичні трансформації в Хорватії. Так, тому, питання європейської інтеграції стало фундаментальним у програмах політичних партій, які йшли на парламентські

вибори 2003 року.

Слід зазначити, що в результаті парламентських виборів в Хорватії 2003 р., перемога ХДС та відповідно подання заявки на членство в ЄС – стали показником готовності та політичних еліт, і народних мас до проведення складних, проте при цьому вкрай необхідних реформ суспільно-політичного життя за європейським зразком. Тобто, фактично, незважаючи на проголошення курсу на євроінтеграцію політичні еліти Хорватії практично не бажали змінюватися на європейський лад. Але процес інтеграції вже був запущений, а тому все ж таки потрібно було виконувати рекомендації ЄС.

На момент подання заявки Хорватією ЄС три держави-члени не ратифікували Угоду про стабілізацію та асоціацію: Великобританія, Нідерланди та Італія. Новий уряд прем'єр-міністра Іво Санадера, який переміг на виборах 2003 р., повторив запевнення в тому, що Хорватія виконає свої політичні зобов'язання та прискорила екстрадицію кількох призовників МТКЮ. Європейська комісія погодила анкету, надіслану Хорватією 20 квітня 2004 р.. Країна була остаточно прийнята як кандидат у ЄС у липні 2004 р..

Італія та Великобританія ратифікували Угоду про стабілізацію та асоціацію незабаром після того, як десять країн-членів ЄС, які були допущені до членства цього року, ратифікували її всі разом на Європейському саміті 2004 року. У грудні 2004 року лідери ЄС оголосили, що переговори про приєднання з Хорватією розпочнуться 17 березня 2005 р. за умови, що хорватський уряд повністю співпрацюватиме з МТКЮ [35, 93].

Однак головне питання, втеча генерала Анте Готовіни, залишалось невирішеним, і, незважаючи на угоду про рамках переговорів про приєднання, переговори не розпочалися у березні 2005 року. 4 жовтня 2005 Хорватія нарешті отримала зелене світло для переговорів про приєднання після того, як головний прокурор МТКЮ Карла дель Понте офіційно заявила, що Хорватія повністю співпрацює з Трибуналом. Це була основна умова, яку вимагали міністри закордонних справ ЄС для переговорів про приєднання. МТКЮ закликав інші південноєвропейські держави наслідувати гарний приклад Хорватії. Завдяки послідовній позиції Австрії під час зустрічі міністрів закордонних справ ЄС,

тривалий період нестабільності та сумніву у рішучості уряду Хорватії видати передбачуваних військових злочинців завершилися успішно.

Прем'єр-міністр Хорватії Іво Санадер заявив, що повну співпрацю з Гаазьким трибуналом буде продовжено. Процес приєднання також ускладнювався тим, що Словенія, держава-член ЄС, наполягала на тому, щоб прикордонні питання двох країн були вирішені до приєднання Хорватії до ЄС.

Отже, процедура скринінгу та початок переговорів про вступ Хорватії до ЄС у 2005 р. становляться відправними точками у європейській політичній трансформації Хорватії. А вже підписання у 2011 р. Угоди про вступ Хорватії до ЄС стало показником завершення трансформації держави, її відповідності *acquis communautaire* та загальним критеріям відповідності провідним державам Європи [36].

Таким чином, саме проведення реформ у фарватері євроінтеграційних процесів стало запорукою ефективної політичної трансформації Хорватії, що безперечно виступає показовим прикладом та досвідом для інших держав колишнього соцтабору. Тому, можна констатувати, що в період 2005-2012 років політичний курс Хорватії не зазнавав змін. Для порівняння якщо згадати Україну, то саме в цей період був «відкат» від європейського курсу, коли на Вільнюському саміті в листопаді 2013 керівництво України практично відмовилося від курсу до ЄС, чим і спровокували Революцію Гідності.

Європейська інтеграція стала для Хорватії не зовнішньополітичним прагненням, а політичною необхідністю для ефективної трансформації держави та відповідно переходу від авторитарно-тоталітарної системи суспільного устрою, якою була Хорватія перебуваючи в складі ще Югославії та на початковому етапі незалежності, коли главою держави був Франьо Туджман до демократичного суспільства і правової держави [37, 19-20].

В сучасних умовах основна політична мета Хорватії залишається незмінною – це позиціонування в інститутах Європейського союзу та в регіоні, співпраця з партнерами НАТО та зміцнення багатостороннього та двостороннього співробітництва. До урядовців, які відповідають за зовнішню

політику, входять міністр закордонних справ і європейських справ Гордан Грліч-Радман і президент республіки Зоран Міланович.

Після того, як З. Міланович став новим президентом Хорватії (чинний на сьогодні з 2020 р.), відбулося ще кілька змін в контексті політики щодо ЄС. У контексті концепції «Нової Європи» та політики сусідніх країн Хорватія виступила з кількома ініціативами, які загалом були спрямовані на те, щоб до «європейського хору» можна було зарахувати країни, більше схожі на Австрію, ніж на Сербію, Польщу чи Угорщину.

Незважаючи на те, що в хорватському суспільстві дуже сильні націоналістичні настрої, насправді Хорватія – внутрішньо дуже нестабільна держава. Вона відчуває страх перед своїм недавнім минулим – чи то Другою світовою війною, чи часами Йосипа Броза Тіто і Югославії, – і боїться неприємних питань про період воєн за югославську спадщину 1990-х років. Крім того, вона побоюється Балкан, що проявляється у відмові від застосування самого терміна «Балкани» по відношенню до Хорватії, і здатна повністю ігнорувати той факт, що всі інші європейські країни сприймають Хорватію як балканську країну. Безперечно, колись слово «Балкани» втратить негативну конотацію: якщо судова система функціонуватиме, якщо система охорони здоров'я покращиться, якщо з клієнтелізмом буде покінчено; але це ще попереду.

ЄС – це спільність цінностей, однак у Хорватії багато хто з них не сприймається повністю або з усією щирістю. (Само)ізолювавшись від Балкан, – від єдиного регіону, де вона має вплив та можливість діяти, де її слово має вагу, – Хорватія сама обмежила ту роль, яку могла б зіграти, щоб стати цікавішою для інших членів міжнародної спільноти. Вступивши до НАТО і ЄС, вона не збудувала своєї ідентичності в рамках нової сім'ї націй, не стала ні орієнтиром у справі вирішення певних проблем, ні дипломатом, який вміло й активно діє в тій частині Європи, де може відігравати важливу роль. Інші можливі варіанти застосування сил, які Хорватія могла б запозичити в Югославії, адаптувати, а потім використовувати в нових обставинах (наприклад, як країна, яка активно діє в колишніх «країнах третього світу» і Руху неприєднання), вона відкинула в основному через побоювання, що в такому разі її ототожнюватимуть з

Югославією, а також через те, що її колись розвинена промисловість зараз майже перестала існувати. Хорватія вважала за краще зайняти маргінальну позицію, відмовившись від ролі авторитетної сторони хоча б з деякого обмеженого кола проблем. У рамках ЄС Хорватія або виявляла стриманість, або займала повністю підпорядковане становище та проводила політику відповідно до субординації [38, 337].

Таким чином, можна зробити висновок, що зміни в політиці Хорватії в контексті вступу в ЄС були надзвичайно великими. Зокрема, перше десятиріччя пройшло під акомпанементом націоналістичної політики Франьо Туджмана і інтеграція до будь-яких державо подібних утворень практично не розглядалась. Проте, з 2003 р. в Хорватії було проголошено політично курс на інтеграцію в ЄС. І навіть попри певні проблеми політикум Хорватії був одностайний і відданий європейським цінностям, що в кінці кінців відобразилося в підписання Угоди про вступ в ЄС в 2011 р.. І з 2013 р. Хорватія стала членом ЄС. В період після набуття членства ЄС політика Хорватії була спрямована на подальшу інтеграцію держави в європейське співтовариство, навіть в певній мірі ігноруючи інтереси Балкан та навіть власні інтереси, незважаючи на те, що Хорватія – це завжди національно налаштована держава. Політичні зміни в Хорватії в контексті вступу до ЄС демонструють, що десятиріччя до вступу і десятиріччя після вступу до ЄС курс Хорватії залишається стабільним і спрямованим на інтеграцію в ЄС.

Висновки до Розділу 2

Таким чином, дослідивши економічні, соціальні та політичні особливості інтеграції Хорватії в ЄС було зроблено наступні узагальнюючі висновки.

1. Економіка Хорватії після закінчення війни перебуває в стагнації. Сподівання хорватського суспільства, що вступ держави до ЄС стрімко підніме економіку Хорватії не виправдався. Тільки з 2015 р. розпочався невеликий підйом рівня ВВП, але при цьому промисловість деградує,

підприємства не розвиваються, рівень розвитку сільського господарства навіть нижчий в порівнянні з іншими державами колишнього соцтабору.

В останні роки Хорватія стикалася з труднощами у процесі стабілізації макроекономічної ситуації та створення фундаменту для енергійного відновлення економічного зростання. Експорт товарів також не дав суттєвих преференцій Хорватії, оскільки рівень доходів від експорту не збільшився в порівнянні з періодом, коли Хорватія не була членом ЄС.

Єдиною сферою економіки, яка розвивається надзвичайно стрімко є туризм. Тому, закономірно, що економіка Хорватії є орієнтована на сферу послуг, яка становить понад 60% ВВП. Основну складову в цій сфері займає туристична сфера – більше 20% ВВП.

2. Зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості пов'язані з функціонуванням Міністерства праці, пенсійної системи, сім'ї та соціальної політики Хорватії яке в такому форматі функціонує з 2020 р..

Ключовим успіхом в соціальній політиці Хорватії після вступу держави в ЄС є зниження рівня безробіття, що свідчить про продуктивність роботи як уряду Хорватії, так і профільного Міністерства. Однак навіть до цього часу не в повній мірі вирішені проблеми соціальної підтримки жертвам війни та біженців. Тому, соціальна політика Хорватії після вступу держави в ЄС вимагає більш радикального вирішення проблем соціальних наслідків війни.

3. Зміни в політиці Хорватії в контексті вступу в ЄС були надзвичайно великими. Зокрема, перше десятиріччя пройшло під акомпанементом націоналістичної політики Франьо Туджмана і інтеграція до будь-яких державо подібних утворень практично не розглядалась. Проте, з 2003 р. в Хорватії було проголошено політично курс на інтеграцію в ЄС. І навіть попри певні проблеми політикум Хорватії був одностайний і відданий європейським цінностям, що в кінці кінців відобразилося в підписання Угоди про вступ в ЄС в 2011 р.. І з 2013 р.

Хорватія стала членом ЄС. В період після набуття членства ЄС політика Хорватії була спрямована на подальшу інтеграцію держави в європейське

співтовариство, навіть в певній мірі ігноруючи інтереси Балкан та навіть власні інтереси, незважаючи на те, що Хорватія – це завжди національно налаштована держава. Політичні зміни в Хорватії в контексті вступу до ЄС демонструють, що десятиріччя до вступу і десятиріччя після вступу до ЄС курс Хорватії залишається стабільним і спрямованим на інтеграцію в ЄС.

РОЗДІЛ III. ВНЕСОК ХОРВАТІЇ У РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОЇ СПІВПРАЦІ

3.1. Роль Хорватії в ЄС: структури представництва та участі

Важливою віхою у євроінтеграційному шляху держав Західних Балкан став саміт ЄС у Салоніках (Греція) у 2003 р. Фактично підтверджувалося бажання ЄС бачити західнобалканські країни у перспективі як члени ЄС. На спільному засіданні Європейської ради та керівників цих країн були прийнято два основні документи: «Салонікський порядок денний для Західних Балкан – рух до європейської інтеграції» та «Декларація Салонікського саміту ЄС – Західні Балкани». Особливо хотілося б наголосити на «Декларації Салонікського саміту ЄС», де сторони докладно визначили важливі сфери взаємодії [39, 191].

Для Хорватії Салонікський саміт в порівнянні з іншими балканськими державами мав взагалі значно більш важливе значення, оскільки саме завдяки цьому саміту і чіткому виконанню плану інтеграції в 2013 р. Хорватія набула статусу члена держави ЄС. Минуло вже 10 років з моменту набуття членства Хорватії в ЄС, а тому можна підвести певні підсумки стосовно визначення ролі Хорватії в ЄС та її представництва і участі в функціонуванні ЄС [40, 155].

Досліджуючи особливості представництва та участі Хорватії в ЄС в першу чергу звернімо увагу на Раду ЄС, оскільки Рада Європейського Союзу є головним директивним органом ЄС.

Варто зазначити, що як Європейський Парламент і Європейська Комісія, Рада була створена в 1950-х рр. відповідно до установчих договорів Спільноти. У системі Європейського Союзу Рада ЄС відіграє подвійну роль, з одного боку, вона є інститутом ЄС і виконує колективну функцію Союзу, з іншого – вона є форумом з представництва інтересів всіх держав-членів. Рада спільно з Європейським Парламентом виконує законодавчу та бюджетну функції. При

цьому, відмічаємо, що вона також здійснює функцію з розроблення політики та координаційну функцію, як встановлено Договорами (ст. 16(1) ДЄС) [41].

«До Ради входять по одному представнику від кожної держави-члена на міністерському рівні, уповноваженому створювати зобов'язання для уряду цієї держави-члена» (ст. 203 Договору про ЄС). Із створенням Європейських співтовариств, кожне з них мало окрему «Раду Міністрів», починаючи з 1952 року, вони не були аналогічними інституціями, хоча мали майже однакову структуру і відрізнялися повноваженнями [42]. У 1965 р. був підписаний «Договір про злиття» за котрим Ради трьох європейських співтовариств об'єднувалися у відповідно єдину для співтовариств керівну політичну інституцію. Запроваджена на той час назва цього органу – «Рада Міністрів» була змінена у листопаді 1993 р. на «Раду Європейського Союзу».

Рада відіграє ключову роль у техніці європейської інтеграції, де прийняття рішень відбувається на міжурядовому рівні. Виходячи з положення Маастрихтського договору, можна сказати, що Рада найбільш компетентна в тих питаннях, які можуть бути віднесені до другої та третьої опори європейської інтеграції (сумісна зовнішня політика та в області політики безпеки та співпраці у внутрішніх питаннях). У той же час Рада ЄС входить до корпусу інститутів законодавчої влади Європейського союзу. Деякі дослідники розглядають Раду Міністрів як верхню палату в політичній системі Європейського союзу. Фактично будь-який правовий акт Євросоюзу повинен отримати схвалення Ради, однак ряд правових актів, а також бюджет Європейського союзу підлягають спільному рішенням Ради та Європейського Парламенту [43, 179].

Таким чином, якщо говорити простіше, то у Раді ЄС національні міністри регулярно збираються для прийняття законів ЄС і координації політики. Засідання Ради регулярно відвідують представники хорватського уряду, залежно від сфери політики, яка відповідно розглядається на засіданнях.

Рада ЄС не має постійного одноосібного президента (як, наприклад, Комісія чи Парламент). Натомість її роботою керує країна, яка головує в Раді, яка змінюється кожні шість місяців. Протягом цих шести місяців міністри цієї країни очолюють і допомагають визначати порядок денний засідань Ради в кожній сфері політики, а також сприяють діалогу з іншими інституціями ЄС.

Разом з тим потрібно відзначити, що Рада ЄС не проводить своїх засідань регулярно. Кількість засідань протягом року залежить від масштабів та інтенсивності законодавчого процесу в ЄС і політичних рухів того чи іншого особливого питання. При цьому, відмічаємо, що деякі конфігурації Ради збираються раз на місяць; інші – раз на півроку. Саме тому, попри те, що склад Ради міністрів змінюється, це єдина інституція [44, 55].

Отже, можемо констатувати, що кожному члену ЄС довіряють головувати шість місяців. Головування Хорватії в Раді ЄС – січень-червень 2020 р..

Значення головування в Раді ЄС полягає в тому, що головуюча держава має значний вплив на формування порядку денного цього органу, відомого також за назвою Рада міністрів Євросоюзу, а також, за окремими винятками, головує на засіданнях Ради ЄС.

В цілому аналізуючи головування можемо констатувати, що хорватське головування продовжило активно працювати над виконанням цілей політики Східного партнерства та надалі розвивало співпрацю з Вірменією, Азербайджаном, Білорусією, Грузією, Молдовою та Україною, підтримуючи процеси реформування, особливо в умовах викликів, з якими вони стикаються. Під час хорватського головування обговорено пріоритети та цілі на період після 2020 р., в цьому контексті відбудеться саміт Східного партнерства.

Отже, в цілому, можемо позитивно оцінювати період головування Хорватії в Раді ЄС.

Наступний орган на який слід звернути увагу в ЄС – «це Європейський парламент, оскільки Європейський парламент разом з Радою Європейського Союзу є законодавчим органом ЄС, 736 членів якого вибирають кожні 5 років

шляхом загального голосування. Вони представляють інтереси приблизно 500 мільйонів мешканців і створюють єдиний орган ЄС, який обирається безпосередньо громадянами. Не зважаючи на те, що Парламент є один з двох органів законодавчої влади в Союзі, він має менше влади ніж Європейська Рада. Але демократизм і постійне зростання влади призвело до того, що Європарламент є одним з найпотужніших органів законодавчої влади в світі» [45, 91].

Відмічаємо, що розподіл місць у Європейському парламенті Депутати Європейського Парламенту обираються кожні п'ять років. Зокрема, згідно з Лісабонським договором, місця розподіляються в кожній державі відповідно до населення. В свою чергу, інше питання, яке потребує уважного розгляду, полягає в розподілі кількості місць серед держав-членів. На сьогодні максимальний поріг представництва держави-члена не має бути більшим, ніж 96, а мінімальний - не меншим, ніж 6 депутатів (кількість представників залежить від кількості осіб, що проживають на відповідній території держави-члена). Тобто, умовно кажучи проблема полягає в тому, що для порівняння кількість депутатів умовної Німеччини, Мальти та Хорватії представлятимуть інтереси різної кількості населення. Зокрема, станом на 2023 рік кількість депутатів від Хорватії в Європейському парламенті становить 11 осіб, що відповідно становить 1,7 % [46, 33].

Так, зокрема відмічаємо, що в період з 2014 по 2019 рік від Хорватії депутатами Європарламенту були: Івана Малетич, Маріяна Петір, Тоніно Піцула, Андрей Пленкович, Йозо Радош, Ружа Томашич, Мірела Холі, Давор Шкрлець, Давор Іво Штір, Дубравка Шуїця, Іван Яковчич

В свою чергу з 2019 року депутатами Європарламенту від Хорватії виступають Карло Ресслер, Томіслав Сокол, Дубравка Шуїця, Желяна Зовко, Біляна Борзан, Предраг Фред Матич, Тоніно Піцула, Ружа Томашич, Вальтер Флего, Іван Вілібор Сінчич, Міслав Колакушич.

Варто зазначити, що члени Європейського Парламенту, які знаходяться на своїй національній території, користуються всіма імунітетами, якими

володіють національні парламентарі (незатримання, непідсудність і т. д.). У випадку, коли вони знаходяться на території іншої держави-учасниці Союзу, відповідні імунітети розповсюджуються на них на основі Протоколу про імунітети та привілеї. Депутат не підлягає кримінальному переслідуванню за судження, висловлені ним протягом парламентських дебатів та голосування або в зв'язку виконання ним посадових повноважень і обов'язків. Згідно загального правила звільнення від кримінального переслідування, затримання і арешту повинно діяти в період проведення сесій Парламенту [47, 319].

Таким чином, можемо констатувати, що в Європарламенті Хорватія має своє представництво, хоч і незначне. Але в цілому воно є пропорційним населенню держави-члена ЄС.

Також Хорватія відіграє важливу роль і в інших інституціях ЄС. Так, відмічаємо, що Європейська комісія виступає виконавчим органом ЄС із обмеженими повноваженнями, але має виняткове право на законодавчу ініціативу, які після прийняття отримують статус постанов та директив. Неформально, Комісія отримала назву «Охоронець Договорів» через свій обов'язок наглядача за виконанням прийнятих рішень і договорів ЄС. Єврокомісія несе відповідальність за фонди Співтовариства, які складають частину його бюджету [48, 130].

Наприклад, якщо аналізувати представництво Хорватії та участь її в Європейській комісії, то комісаром, призначеним Хорватією до Європейської комісії виступає Дубравка Шуїца, віце-президент з питань демографії та демократії. Комісія представлена в кожній країні ЄС місцевим офісом, який називається «представництвом».

Крім того, Європейський економічний і соціальний комітет також включає 9 представників Хорватії.

«Комітет складається із 329 членів, яких призначає Рада Європейського Союзу на 5 років за рекомендацією національних урядів. Члени Соціально-економічного комітету належать до таких категорій так званого організованого громадянського суспільства як наймачі, профспілкові діячі та

представники різних груп інтересів (професійних об'єднань, фермерів, захисників довкілля, споживачів тощо). Соціально-економічний комітет представляє їхню позицію та відстоює їхні інтереси у діалозі з Європейською Комісією, Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом. Завдання Соціально-економічного комітету полягає в тому, щоб давати поради Комісії та Раді, які зобов'язані консультиватися з нею з соціальних та економічних питань. Соціально-економічний комітет може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Таким чином, Соціально-економічний комітет має відігравати роль своєрідного «мосту» між Європейським Союзом та громадянами» [49, 107].

Члени Соціально-економічного комітету зустрічаються на пленарних засіданнях близько десяти разів на рік, а найчастіше засідають меншими групами.

Ніццький договір не змінив розподілу місць у Комітеті між державами-членами, він лише обмовив, враховуючи розширення Союзу, у майбутньому кількість місць у Соціально-економічному комітеті не повинна перевищувати 350 (останнє розширення не вийшло за цю межу. Договір прояснив також принципи призначення членів комітету : він має складатися з «Представників різних економічних та соціальних груп організованого громадянського суспільства» [50].

Таким чином, з цим консультативним органом, який представляє роботодавців, працівників та інші зацікавлені групи, проводяться консультації щодо запропонованих законів, щоб отримати краще уявлення про можливі зміни в робочих і соціальних ситуаціях у країнах-членах. Роль Хорватії в цьому комітеті також є важливою, оскільки 9 представників це достатньо вагомий показник, що більше ніж представництво Естонії, Латвії, Словенії, Люксембургу, Кіпру і Мальти.

Хорватія має також 9 представників у Європейському комітеті регіонів, асамблеї регіональних і місцевих представників ЄС.

Відмічаємо, що вищезазначений Комітет складається з 329 членів, призначених на 5-річний термін (відновлюваний) урядами країн Європейського Союзу, які ухвалюють рішення в умовах повної політичної незалежності.

Європейський комітет регіонів – це консультативний орган Європейського союзу, створений у 1994 році і який є гарантом того, що місцева та регіональна влада бере безпосередню участь у діяльності інститутів організації. З цим дорадчим органом проводяться консультації щодо запропонованих законів, щоб переконатися, що ці закони враховують точку зору кожного регіону ЄС.

Комітет регіонів був створений з метою наблизити Європу до своїх громадян, а також дати можливість висловити свою думку на європейському рівні представникам місцевих та регіональних об'єднань, оскільки саме вони покликані перетворювати на життя більшу частину європейського законодавства [51, 119].

Згідно з Маастрихтським та Амстердамським договорами, Європейська комісія, а також Рада міністрів зобов'язані консультиватися з Комітетом регіонів з питань, які матимуть безпосереднє значення для місцевого та регіонального рівнів у таких галузях політики: соціальна та економічна згуртованість, охорона здоров'я, освіта та культура, професійна освіта, транспорт.

З деяких питань Комітет регіонів виступає з ініціативними думками, а також стежить за дотриманням принципу субсидіарності, записаним у Маастрихтському договорі, згідно з яким рішення мають прийматися на рівні, найближчому до громадян.

Також звернімо увагу на представництво Хорватії в Європейській раді.

Так, зауважимо, що Європейська рада – це вищий політичний орган Європейського союзу, який складається з глав держав та урядів держав-членів ЄС. Членами Європейської ради є також її голова, який обирається раз на 2,5 роки, та голова Європейської комісії.

Рада визначає основні стратегічні напрями розвитку ЄС. Вироблення генеральної лінії політичної інтеграції – основна місія Європейської ради. Рада дає імпульси розвитку всього ЄС загалом. Поряд із Радою міністрів Європейська рада наділена політичною функцією (так званий «політичний арбітраж»), що полягає у зміні основних договорів європейської інтеграції. Його засідання відбуваються щонайменше двічі на півроку або в Брюсселі, або в головуючій державі під головуванням представника держави-члена, який на даний час очолює Раду Європейського союзу. При цьому, відмічаємо, що засідання тривають два дні. На засіданнях використовуються дві робочі мови – англійська та французька. Рішення, що виробляються і приймаються ним, мають характер політичної директиви, а також набувають юридично обов'язкової сили. Рішення, які приймає рада – це своєрідний план дій, у якому зазначені завдання та цілі для подальшого розвитку. Наприклад, Лісабонська стратегія (стратегія перетворення ЄС на найбільш конкурентну економіку світу) вироблена Радою. Інститути, органи та організації, а також держави-члени, яким його рішення адресовані, юридично зобов'язані їх виконати та забезпечити проведення життя [52, 109].

Європейську раду слід відрізнити від Ради ЄС та Ради Європи. Після ратифікації країнами-членами Лісабонського договору 2007 року Європейська рада набула статусу інституту Європейського союзу. У його рамках здійснюється так зване «церемоніальне» керівництво, коли присутність політиків найвищого рівня надає прийнятому рішення одночасно значущість та високу легітимність [42].

Представником Хорватії в Європейській раді є Андрей Пленкович – Прем'єр-міністр Хорватії.

Також звернути важливо увагу на те, що функціонує Постійне представництво Хорватії при ЄС у Брюсселі. Як «посольство» Хорватії в ЄС, його основне завдання полягає в тому, щоб інтереси та політика країни переслідувались якомога ефективніше в ЄС.

Таким чином, можна зробити висновок, що після набуття статусу члена ЄС Хорватія стала повноправним членом ЄС і отримала представництво в головних інституціях ЄС. Головування Хорватії в Раді ЄС тривало в період із січня по червень 2020 р.. Станом на 2023 рік кількість депутатів від Хорватії в Європейському парламенті становить 11 осіб, що відповідно становить 1,7 %. В Європарламенті Хорватія має своє представництво, хоч і незначне. Але в цілому воно є пропорційним населенню держави-члена ЄС. Комісаром, призначеним Хорватією до Європейської комісії виступає Дубравка Шуїца, віце-президент з питань демографії та демократії. Комісія представлена в кожній країні ЄС місцевим офісом, який називається «представництвом».

3.2. Основні напрямки відносин Хорватії та ЄС

Минуло вже десять років з моменту вступу Хорватії до ЄС. За цей час можна зробити певні підсумки хорватської інтеграції до європейської спільноти, оскільки термін в 10 років дозволяє підсумувати перші досягнення Хорватії на цьому шляху.

Досліджуючи особливості співпрацю Хорватії і ЄС потрібно зазначити, що після вступу Хорватії в ЄС Прем'єр-міністром Хорватії було призначено Зорана Мілановича.

За часів каденції Зорана Мілановича було проблемне питання у відносинах Хорватії і ЄС щодо розуміння питань шлюбу, тобто осіб, які можуть його укладати, оскільки законодавством Хорватії і ЄС з цього питання різняться. Для вирішення цього питання в Хорватії було призначено референдум.

Так, відмічаємо, що 11 грудня 2013 року відбувся референдум, який визначає шлюб як союз чоловіка та жінки, схвалюється населенням Хорватії. Дійсно, можемо констатувати, що «супротивники одностатевих шлюбів сприйняли вступ до ЄС як ризик для визначення шлюбу в Хорватії як зарезервованого для гетеросексуальних пар (через події в Іспанії, Бельгії,

Франції та Нідерландах), а ті незважаючи на той факт, що ані ЄС, ані Рада Європи не нав'язують своїм відповідним державам-членам змінювати визначення шлюбу та в більш загальному сенсі положень, що стосуються права на сім'ю, доки поважаються права меншин а також, у випадку ЄС, що шлюби, укладені в країнах, які визнають одностатеві шлюби, визнаються в усьому ЄС, щоб не перешкоджати вільному пересуванню людей» [53].

Таким чином, в рамках ЄС перше спірне питання було врегульовано і хоча Хорватія є членом ЄС, але питання шлюбу регулюється національним законодавством держави-члена ЄС.

Наступним питанням, яке за каденції Зорана Мілановича виникло у відносинах Хорватії і ЄС – це питання міграції.

Так, відмічаємо, що у вересні 2015 р. проблема міграції постає у відносинах між Хорватією та ЄС найбільш актуальною. Зокрема, після того як Угорщина заблокувала свій кордон із Сербією, мігранти балканським шляхом перенаправили себе до Хорватії. Тоді ж відповідно Угорщина звинуватила Хорватію в тому, що вона відправила частину мігрантів, які прибули на територію Хорватії поїздом, до Угорщини. Однак Хорватія вважає, що ці переміщення були прийняті Угорщиною, яка, зокрема, погодилася взяти на себе контроль за тисячею мігрантів, які прибули з Хорватії [54].

Проблема полягала в тому, що нові заходи прикордонного контролю та суперечки навколо системи квот відповідно із прийому мігрантів виявили серйозні відмінності у поглядах країн-членів ЄС на вирішення проблеми біженців.

Однак, навіть на сьогодні немає остаточного вирішення проблеми міграції, оскільки до цього часу законодавство держав-членів ЄС не уніфіковано за єдиними стандартами ЄС. І в цьому полягає проблема мігрантів. Хорватія становиться в певній мірі транзитною державою до Німеччини чи Скандинавії, а Угорщина не відкриває кордони для мігрантів і тут виникає проблема біженства в Хорватії. На нашу думку в цьому питання

ЄС проявляє пасивність і не допомагає знайти консенсус у цьому рішенні. З 2015 р. і по 2023 р. ситуація не змінилась.

В подальшому відносини між Хорватією і ЄС будувалися за каденції прем'єрства Андрея Пленковича, який став Прем'єр-міністром Хорватії в жовтні 2016 р.

Слід зазначити, що в цей період було вирішено найскладніше питання інтеграції Хорватії в ЄС – 29 червня 2017 р. арбітражний суд виносить своє рішення стосовно прикордонної суперечки між Хорватією та Словенією. Більша частина затоки та прямий вихід до міжнародних вод Адріатичного моря були надані Словенії.

Однак, відмічаємо, що Прем'єр-міністр Хорватії Андрей Пленкович у відповідь на нього заявив, що Хорватія не визнає це рішення та відповідно не має наміру його виконувати. У цьому контексті Словенія попросила втручання ЄС, щоб той міг чинити тиск на Хорватію, щоб вона поважала рішення арбітражу. Тобто, фактично, ЄС повинна була стати стороною, яка вирішить цей конфлікт між Словенією та Хорватією [55].

В результаті, відмічаємо, що «4 липня 2017 р. Європейська комісія публікує офіційну заяву, в якій підтримує арбітражну процедуру та запрошує Хорватію та Словенію поважати прийняте рішення. Зокрема, відмічаємо, що Віце-президент Комісії Франс Тіммерманс заявив, що обидві держави як члени ЄС повинні поважати рішення арбітражу, додавши, що вона готова допомогти сторонам у процесі, якщо це необхідно. Проте, він же нагадує, що Комісія не вимагала б його впровадження, вважаючи, що це двостороннє питання, яке не входить до компетенції Європейського Союзу. У протоколі засідання Комісії остання, зокрема, визнає, що Словенія порушила арбітражну угоду. Однак, при цьому, відмічаємо, що Постійна палата третейського суду заявила, що порушення не було таким, щоб вплинути на остаточне рішення суду, оскільки суддя, причетний до порушення угоди, був замінений. Тіммерманс підтвердив підтримку Комісії процесу врегулювання. Разом з тим, відмітимо, що Юридична служба Європейської Комісії заявила, що Союз має юрисдикцію в

цій сфері, а ЄС та його держави-члени зобов'язані поважати та виконувати міжнародне публічне право» [56].

Хорватія, в результаті ігнорує попередження Комісії, Прем'єр-міністр Пленкович заявив, що проблема Піранської затоки не стосується Брюсселя. Таким чином, проблема Піранської затоки також не вирішена, що свідчить про нездатність Хорватії домовлятися із ЄС та Словенією щодо спірних питань.

Разом з тим, незважаючи на суперечки Хорватії і ЄС, все ж таки за десятирічний термін перебування у складі ЄС Хорватії були й позитивні аспекти. Зокрема, найбільшим досягненням у відносинах Хорватії і ЄС було те, що 1 січня 2023 р. Хорватія приєдналася до Шенгенської зони та єврозони – це сталося майже через 10 років після того, як країна стала членом Європейського союзу.

З 2023 р. Хорватія розпрощалася зі своєю валютою куна та стала 20-м членом єврозони. Хорватія також стала 27-ою державою в Шенгенській зоні, тобто найбільшою у світі територією вільного пересування, що дозволяє більш ніж 400 мільйонам людей вільно переміщатися між державами-членами. При цьому, з приводу цієї події голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляйен заявила, що це велике досягнення для Хорватії, символ її зв'язку з ЄС, що глибоко укорінився, і символічний момент для єврозони в цілому.

«Після входження Хорватії в Шенгенську зону відносини між Хорватією та ЄС виходять на якісно новий рівень в питаннях економіки. Так, зокрема, з 2023 р. вже скасовані прикордонні та митні перевірки на кордонах між Хорватією та іншими державами-членами Шенгенської зони для людей, які будуть перетинати кордони на автомобільному, залізничному чи водному транспорті. Проте, при цьому, перевірки тих, хто подорожує на літаках припиняться з 26 березня 2023 року, це пов'язано з особливостями роботи та розкладу Міжнародної асоціації повітряного транспорту. Також Хорватія з 1 січня 2023 р. почала користуватись Шенгенською інформаційною системою та зможе видавати шенгенські візи. З цього моменту також зростає цінність

посвідки на проживання Хорватії, адже тепер її власник зможе подорожувати усією Шенгенською зоною» [57].

Також у відносинах Хорватії і ЄС важливим досягненням було перехід Хорватії на євро і віднесення держави до єврозони.

Перш за все слід зазначити, що «членство Хорватії в ЄС зобов'язувало її зрештою приєднатися до Єврозони. Перед вступом Хорватії до ЄС 1 липня 2013 року Борис Вуйчич, керуючий Хорватського національного банку, заявив, що хотів би, щоб куна була замінена на євро якнайшвидше після вступу. Національний банк Хорватії очікував переходу на євро протягом двох або трьох років після вступу до ЄС. Проте, відмічаємо, що реакція ЄС на фінансову кризу у євроні затримала перехід. Власна економіка країни, що скорочується, також являла собою серйозну проблему для відповідності критеріям конвергенції. Прагнучи переходу на євро, за місяць до вступу Хорватії до ЄС Борис Вуйчич визнав наявність невизначеності щодо дати приєднання до єдиної валюти. Європейський центральний банк прогнозував, що Хорватію буде схвалено для членства в ERM-2 не раніше 2016 року, а для введення євро – не раніше 2019 року» [58].

В результаті, «Хорватія приєдналася до ERM-2 10 липня 2020 року. Введення євро в Хорватії не могло відбутися раніше 10 липня 2022, тому що для цього необхідно було пробути в ERM-2 мінімум два роки. 1 червня 2022 року Європейська комісія оголосила, що Хорватія готова до введення в обіг євро 1 січня 2023. Першого дня 2023 року Хорватія стала двадцятим членом єврозони» [58].

Однак, «перехід на євро в Хорватії суспільство сприйняло неоднозначно. Так, зокрема, серед населення Хорватії спостерігається розкол: згідно з опитуванням Eurobarometer, проведеним на замовлення Єврокомісії, 55 % громадян Хорватії виступають за запровадження загальноєвропейської валюти. При цьому, майже половина побоюється, що перехід на євро матиме негативні наслідки, і тільки третина хорватів вважає, що країна добре

підготувалася до переходу на євро. При цьому, 81 % хорватів побоюється того, що запровадження загальноєвропейської валюти призведе до підвищення цін» [59].

Так, відмічаємо, що «ключовою перевагою входження Хорватії в Єврозону є те, що ухвалення євро формалізує частину економічної діяльності, яка вже здійснюється з використанням єдиної валюти – від продажу квартир та автомобілів до короткострокової оренди для відпочиваючих. За даними центрального банку, це скорочує валютні витрати поза туризмом на суму близько 1,2 мільярда кун на рік. Хорватія отримує доступ до ліквідності ЄЦБ та потенційного фінансування порятунку від Європейського стабілізаційного механізму у період кризи. Наприклад, проблеми Греції вже значною мірою залишилися у дзеркалі заднього виду, перехід на євро був підтриманий населенням. Майже всі політичні партії підтримали цей крок. В свою чергу, щодо мінусів єврозони то їх значно менше. Так, з погляду грошово-кредитної політики, не так багато можна втратити, передавши контроль Європейському центральному банку (далі – ЄЦБ), оскільки обмінний курс куни з 1990-х років знаходиться в жорсткому торговому коридорі по відношенню до євро. Таким чином, перехід Хорватії на євро коштуватиме місцевим банкам близько 1 мільярда кун на рік у вигляді втрачених комісій за конвертацію, але перехід знижує валютні ризики та підвищує стабільність, на думку національної асоціації банків. Очікується, що перехід на євро також коштуватиме банкам 80-100 мільйонів євро одноразових витрат на адаптацію IT-послуг та банкоматних мереж» [60].

Отже, можна зробити висновок, що відносини між Хорватією і ЄС в період десятиріччя після вступу Хорватії в ЄС були досить проблематичними, оскільки не було вирішено проблему міграції та транзиту мігрантів з Хорватії до Угорщини, не врегульовано конфлікт щодо Піранської затоки між Хорватією і Словенією тощо. Однак, найбільшим досягненням Хорватії стало

приєднання держави до Шенгенської зони та входження Хорватії в Єврозону. Фактично, приєднання Хорватії до Шенгенської зони та її входження в Єврозону по праву вважається великим історичним та символічним досягненням як для Хорватії, так і для усього ЄС, оскільки поступово відбувається розширення ЄС.

3.3. Перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики

Інтеграція Хорватії в європейське співтовариство й так йде за пришвидшеним планом. Навіть держави, які потрапили в п'яту чи шосту хвили розширення ЄС пройшли триваліший шлях інтеграції ніж Хорватія, яка була єдиною державою сьомої хвили розширення ЄС. При цьому, за десять років Хорватія увійшла до Шенгену та Єврозони, що свідчить про швидкі темпи інтеграції. Однак, з входженням до Шенгенської зони та Єврозони остаточно інтеграція не завершилась. Тому, важливо дослідити перспективи глибшої інтеграції та майбутні виклики Хорватії в ЄС.

Варто відразу зазначити, що перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС залежать від кількох факторів і процесів. Так, зокрема, перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС можливі за наступними напрямками:

- економічна інтеграція. Хорватія розпочала процес інтеграції в ЄС в 2013 році. Так, зокрема, перші роки були присвячені адаптації до європейських стандартів і правил. В свою чергу, подальші кроки включають розширення торговельних відносин та інвестицій з іншими членами ЄС. Хорватія має потенціал для розвитку економіки через сприянням європейського ринку. Найбільш важливою галуззю економіки Хорватії по

праву вважається туризм, і саме потік туристів з ЄС є ключовим вектором для Хорватії;

- політична інтеграція. Щоб досягти поглибленої інтеграції, Хорватія повинна активно брати участь у роботі та прийнятті рішень в рамках інституцій ЄС. Це насамперед включає участь у роботі Європейського парламенту і Ради ЄС, а також відповідну імплементацію європейських законів і стандартів в національне законодавство;

- розвиток інфраструктури. Варто зазначити, що будучи членом ЄС Хорватія отримує фінансову підтримку від ЄС для розвитку своєї інфраструктури, зокрема доріг, залізниць та портів. Це, насамперед сприяє покращенню зв'язків між Хорватією і іншими країнами ЄС та безпосередньо сприяє розвитку торгівлі та туризму. Тобто, фактично, покращення туристичної інфраструктури виступає важливим вектором інтеграційних процесів і підвищення рівня економіки, що позитивно впливає як на імідж Хорватії, так і на ЄС;

- зміцнення правової держави. Безперечно, питання становлення та розвитку правової держави, а також боротьба з корупцією залишаються важливими завданнями для Хорватії, як і для ЄС в цілому, оскільки інтеграція в ЄС без боротьби з проявами корупції на різних рівнях неможлива. Саме тому, Хорватія впроваджує ініціативи щодо дотримання прав і свобод громадян в різних сферах, а також розробляє дієві заходи запобігання і протидії корупції. Крім того, ЄС активно наголошує на необхідності зміцнення і незалежності судової системи та покращенні антикорупційних заходів і в подальшому. Тобто, з цього випливає, що розбудова правової держави не припиняється ніколи;

- міжнародні відносини. Після вступу до ЄС Хорватія, як повноправний член ЄС має зберігати стабільні відносини зі своїми сусідами, зокрема з Словенією та Сербією, оскільки навіть на сьогодні залишається низка проблемних питань, які потребують врегулювання. Крім того, відмічаємо, що

розв'язання багатьох регіональних конфліктів та безпосередньо питань є важливими для успішної інтеграції Хорватії в ЄС. Саме тому для поглибленої європейської інтеграції Хорватії в майбутньому потрібно удосконалювати свої відносини з іншими державами як членами ЄС так й іншими державами в різноманітних сферах суспільного життя. Тільки в такому випадку можлива подальша інтеграція Хорватії в ЄС [61, 109-110].

Ми визначили основні напрями поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС. Однак, при цьому, якщо дивитися з практичної точки зору, то станом на 2023 рік перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики пов'язані насамперед із участю Хорватії в Шенгенській зоні та запровадженню євровалюти, оскільки перехід на євро і вступ до Шенгенської зони обіцяють важливі переваги для таких наріжних галузей для Хорватії, як туризм, на який припадає 24% ВВП, а також для промисловості, особливо її експортного крила. Тому, важливо розглянути, які потенційні зміни чекають Хорватію після входження до Шенгенської зони та переходу із куни на євро.

Перспективи надзвичайно покращуються для економіки Хорватії. Так, наприклад, відмічаємо, що група компаній KONČAR зайнята в енергетиці, інфраструктурі та залізничному транспорті. Компанія експортує понад 60% своєї продукції, 70% якої йде до країн єврозони. Її директор Гордан Колак, стверджує: «Протягом останніх 20 з гаком років наша валюта, куна, була прив'язана до євро, тому не можна сказати, що зміни величезні. Ми думаємо, що нам стане простіше у бізнесі, адже спроститься цінова пропозиція клієнтам» [62].

Разом з тим, відмічаємо, що перехід на євро, схоже, став природним для країни, де єдина валюта ЄС добре інтегрована, оскільки в Хорватії ще раніше весь бізнес перейшов на євро. А зараз відбувається фактично тільки офіційне закріплення євро як національної валюти. Минулий рік приніс країні 6-відсоткове зростання ВВП, на 2023 рік прогнози набагато скромніші. Тим не менш, голова Центрального банку Хорватії Борис Вуйчич оцінює перспективи

країни оптимістично. На думку голови Центрального банку Хорватії Хорватія завершує проект, який розпочали близько п'яти років тому. Йдеться про забезпечення більшої стійкості економіки. Це зробить її привабливішою для прямих іноземних інвестицій. До того ж витрати на транзакції стануть нижчими. А це важливо, адже ми – туристична країна, 70% наших гостей – жителі країн єврозони. Тож, фактично, Хорватія виграє за багатьма напрямками.

Разом з тим, потрібно зазначити, що поточна інфляція у євразоні, уточнює експерт, не ускладнює перехід. «Для такої невеликої та відкритої економіки, як наша, дуже важливо бути в Євразоні під час кризи, - вважає Вучич. Якщо подивитися на деяких наших сусідів, які входять до ЄС, але не входять до євразони, то зрозуміло, що цього року вони зазнали сильного тиску на валютному ринку на тлі війни в Україні. При цьому, сьогодні вартість кредитів - десь від 8 до 11% для бізнесу і від 6-9% для домогосподарств. ставок, ніж ці країни, тож уже сьогодні ми бачимо переваги переходу на євро, адже ринки заздалегідь усвідомили, що ми увійдемо до Євразони на початку цього року» [63].

Таким чином, враховуючи все викладене вище, можна зробити узагальнюючий висновок, що перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики пов'язані із економічною, політичною інтеграцією Хорватії в ЄС, розвитком інфраструктури, розбудовою правової держави, розширенням дво- та багатосторонніх зв'язків з державами-членами ЄС. Особливо важливу роль відіграє входження Хорватії в Шенгенську зону та Євразону, оскільки входження Хорватії в ці спільноти відкриває значні можливості для розвитку економіки Хорватії та відповідно її поглибленої інтеграції. Загалом, перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС залежать від того, наскільки успішно країна виконує свої зобов'язання перед

ЄС і наскільки вона розвиває свою економіку, політику і суспільство відповідно до європейських стандартів і цінностей.

Висновки до Розділу 3

Отже, підсумовуючи викладене вище в рамках даного Розділу можна зробити такі висновки.

1. Після набуття статусу члена ЄС Хорватія стала повноправним членом ЄС і отримала представництво в головних інституціях ЄС. Головування Хорватії в Раді ЄС тривало в період із січня по червень 2020 р.. Станом на 2023 рік кількість депутатів від Хорватії в Європейському парламенті становить 11 осіб, що відповідно становить 1,7 %. В Європарламенті Хорватія має своє представництво, хоч і незначне. Але в цілому воно є пропорційним населенню держави-члена ЄС. Комісаром, призначеним Хорватією до Європейської комісії виступає Дубравка Шуїца, віце-президент з питань демографії та демократії. Комісія представлена в кожній країні ЄС місцевим офісом, який називається «представництвом».

2. Відносини між Хорватією і ЄС в період десятиріччя після вступу Хорватії в ЄС були досить проблематичними, оскільки не було вирішено проблему міграції та транзиту мігрантів з Хорватії до Угорщини, не врегульовано конфлікт щодо Піранської затоки між Хорватією і Словенією тощо.

Однак, найбільшим досягненням Хорватії стало приєднання держави до Шенгенської зони та входження Хорватії в Єврозону. Фактично, приєднання Хорватії до Шенгенської зони та її входження в Єврозону по праву вважається великим історичним та символічним досягненням як для Хорватії, так і для усього ЄС, оскільки поступово відбувається розширення ЄС.

3. Перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики пов'язані із економічною, політичною інтеграцією Хорватії в ЄС, розвитком інфраструктури, розбудовою правової держави, розширенням двота багатосторонніх зв'язків з державами-членами ЄС.

Особливо важливу роль відіграє входження Хорватії в Шенгенську зону та Єврозону, оскільки входження Хорватії в ці спільноти відкриває значні можливості для розвитку економіки Хорватії та відповідно її поглибленої інтеграції.

Загалом, перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС залежать від того, наскільки успішно країна виконує свої зобов'язання перед ЄС і наскільки вона розвиває свою економіку, політику і суспільство відповідно до європейських стандартів і цінностей.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в рамках кваліфікаційної роботи досліджено особливості інтеграції Хорватії до ЄС. В результаті проведеного дослідження було зроблено такі висновки.

1. Незалежність Хорватії – це процес, розпочатий із змінами у політичній системі та конституційними змінами у 1990 р., в результаті яких Соціалістична Республіка Хорватія перетворилася на республіку. Остаточо 8 жовтня 1991 року Хорватія проголосила незалежність, визнану міжнародним співтовариством у 1991-1992 роках. В результаті проголошення незалежності почалася війна за незалежність, що тривала до кінця 1995 року (Операція «Буря»).

Проголошення незалежності Хорватією та Словенією стало початком розпаду СФРЮ. Остаточо цілісність країни було відновлено 1998 р.. На жаль, здобуття незалежності Хорватії було надзвичайно болісним, оскільки війна забрала понад як двадцяти тисяч життів, але в результаті на геополітичній карті світу з'явилась нова держава – Хорватія.

2. Еволюція шляху Хорватії стосовно вступу держави до ЄС була надзвичайно короткою – всього десять років. За цей час Хорватія виконала Копенгагенські критерії.

Європейський шлях інтеграції Хорватії пройшов досить швидко, оскільки вже в 2013 р., після референдуму, країна була оголошена членом ЄС, не вирішуючи ряду важливих питань регіонального значення. Наприклад, прикордонна суперечка зі Словенією щодо розмежування морського кордону в затоці Пінського Адріатичного моря залишалася серйозною проблемою, це питання було передано до постійної палати арбітражного суду в Гаазі. У червні 2017 року суд прийняв рішення на користь Словенії, але влада Хорватії відмовляється визнати його. Але в цілому, шлях Хорватії від наміру до підписання договору про вступ в ЄС демонструє, що цей шлях можна подолати за десять років.

Вважаємо, що досвід Хорватії можна використати для України, оскільки Хорватія розпочала свій шлях до ЄС після війни і з вирішенням насамперед повоєнних питань, з якими і стикнеться Україна. На шляху до ЄС Хорватія вирішила політичні та економічні завдання, і по праву отримала статус держави-члена ЄС.

3. Економіка Хорватії після закінчення війни перебуває в стагнації. Сподівання хорватського суспільства, що вступ держави до ЄС стрімко підніме економіку Хорватії не виправдався. Тільки з 2015 р. розпочався невеликий підйом рівня ВВП, але при цьому промисловість деградує, підприємства не розвиваються, рівень розвитку сільського господарства навіть нижчий в порівнянні з іншими державами колишнього соцтабору.

В останні роки Хорватія стикалася з труднощами у процесі стабілізації макроекономічної ситуації та створення фундаменту для енергійного відновлення економічного зростання. Експорт товарів також не дав суттєвих преференцій Хорватії, оскільки рівень доходів від експорту не збільшився в порівнянні з періодом, коли Хорватія не була членом ЄС.

Єдиною сферою економіки, яка розвивається надзвичайно стрімко є туризм. Тому, закономірно, що економіка Хорватії є орієнтована на сферу послуг, яка становить понад 60% ВВП. Основну складову в цій сфері займає туристична сфера – більше 20% ВВП.

4. Зміни в соціальній сфері та в сфері зайнятості пов'язані з функціонуванням Міністерства праці, пенсійної системи, сім'ї та соціальної політики Хорватії яке в такому форматі функціонує з 2020 р..

Ключовим успіхом в соціальній політиці Хорватії після вступу держави в ЄС є зниження рівня безробіття, що свідчить про продуктивність роботи як уряду Хорватії, так і профільного Міністерства. Однак навіть до цього часу не в повній мірі вирішені проблеми соціальної підтримки жертвам війни та біженців. Тому, соціальна політика Хорватії після вступу держави в ЄС вимагає більш радикального вирішення проблем соціальних наслідків війни.

5. Зміни в політиці Хорватії в контексті вступу в ЄС були надзвичайно великими. Зокрема, перше десятиріччя пройшло під акомпанементом націоналістичної політики Франьо Туджмана і інтеграція до будь-яких державо подібних утворень практично не розглядалась. Проте, з 2003 р. в Хорватії було проголошено політично курс на інтеграцію в ЄС. І навіть попри певні проблеми політикум Хорватії був одностайний і відданий європейським цінностям, що в кінці кінців відобразилося в підписання Угоди про вступ в ЄС в 2011 р.. І з 2013 р.

Хорватія стала членом ЄС. В період після набуття членства ЄС політика Хорватії була спрямована на подальшу інтеграцію держави в європейське співтовариство, навіть в певній мірі ігноруючи інтереси Балкан та навіть власні інтереси, незважаючи на те, що Хорватія – це завжди національно налаштована держава. Політичні зміни в Хорватії в контексті вступу до ЄС демонструють, що десятиріччя до вступу і десятиріччя після вступу до ЄС курс Хорватії залишається стабільним і спрямованим на інтеграцію в ЄС.

6. Після набуття статусу члена ЄС Хорватія стала повноправним членом ЄС і отримала представництво в головних інституціях ЄС. Головування Хорватії в Раді ЄС тривало в період із січня по червень 2020 р.. Станом на 2023 рік кількість депутатів від Хорватії в Європейському парламенті становить 11 осіб, що відповідно становить 1,7 %. В Європарламенті Хорватія має своє представництво, хоч і незначне. Але в цілому воно є пропорційним населенню держави-члена ЄС. Комісаром, призначеним Хорватією до Європейської комісії виступає Дубравка Шуїца, віце-президент з питань демографії та демократії. Комісія представлена в кожній країні ЄС місцевим офісом, який називається «представництвом».

7. Відносини між Хорватією і ЄС в період десятиріччя після вступу Хорватії в ЄС були досить проблематичними, оскільки не було вирішено проблему міграції та транзиту мігрантів з Хорватії до Угорщини, не врегульовано конфлікт щодо Піранської затоки між Хорватією і Словенією тощо.

Однак, найбільшим досягненням Хорватії стало приєднання держави до Шенгенської зони та входження Хорватії в Єврозону. Фактично, приєднання Хорватії до Шенгенської зони та її входження в Єврозону по праву вважається великим історичним та символічним досягненням як для Хорватії, так і для усього ЄС, оскільки поступово відбувається розширення ЄС.

8. Перспективи поглибленої інтеграції Хорватії в ЄС та майбутні виклики пов'язані із економічною, політичною інтеграцією Хорватії в ЄС, розвитком інфраструктури, розбудовою правової держави, розширенням двота багатосторонніх зв'язків з державами-членами ЄС.

Особливо важливу роль відіграє входження Хорватії в Шенгенську зону та Єврозону, оскільки входження Хорватії в ці спільноти відкриває значні можливості для розвитку економіки Хорватії та відповідно її поглибленої інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. KONČAR Business Report. URL: https://web.archive.org/web/20140118121540/http://www.koncar.com/docs/koncar_eiEN/documents/175/1_0/Original.pdf. (дата звернення: 07.10.2023).
2. Slovenia ups stakes in Adriatic border dispute. URL: <https://www.politico.eu/article/slovenia-croatia-border-piran-ups-stakes-in-adriatic-fishing-dispute/>. (дата звернення: 07.10.2023).
3. The Declaration of the Zagreb Summit. Режим доступу: URL: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/zagreb_summit_en.htm. (дата звернення: 07.10.2023).
4. Договір про Європейський Союз. Міжнародний документ від 07.02.1992. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page2. (дата звернення: 07.10.2023).
5. ЄС отримав територіальну суперечку: чому Хорватія не визнала рішення Гаазького суду. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/07/3/7067951/>. (дата звернення: 07.10.2023).
6. Міністерство праці та пенсійної системи Хорватії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D0%A5%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%97. (дата звернення: 07.10.2023).
7. У Хорватії проводять референдум щодо можливої заборони одностатевих шлюбів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25185904.html>. (дата звернення: 07.10.2023).

8. У Хорватії рівень безробіття – рекордний за останні 10 років. URL: https://zaxid.net/u_horvatiyi_riven_bezrobittya__rekordniy_za_ostanni_10_rokiv_n1279362. (дата звернення: 07.10.2023).

9. Угорщина побудує паркан на кордоні з Хорватією. URL: https://lb.ua/world/2015/09/18/316337_vengriya_postroit_zabor_granitse.html. (дата звернення: 07.10.2023).

10. Хорватія вступила до зони євро та Шенгену. URL: https://lb.ua/world/2023/01/01/541088_horvatiya_vstupila_zoni_ievro.html. (дата звернення: 07.10.2023).

11. Хорватія переходить на євро з 2023 року. URL: <https://finclub.net/ua/news/khorvatiia-perekhodyt-na-ievro-z-2023-roku.html>. (дата звернення: 07.10.2023).

12. Хорватія стала 20-м членом єврозони та долучилась до Шенгенської зони. URL: <https://suspilne.media/350288-horvatia-stala-20-m-clenom-evrozoni-ta-dolucilas-do-sengenskoj-zoni/>. (дата звернення: 07.10.2023).

13. Хорватія увійшла до зони євро: хто у плюсах, а хто у мінусах? URL: <https://zib.com.ua/ua/154322.html>. (дата звернення: 07.10.2023).

15. Чому Хорватія розглядає вступ до Єврозони як шлях до безпеки. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/chomu-khorvatija-rozhljadaje-vstup-do-jevrozoni-jak-shljakh-do-bezpeki-bloomberg.html>. (дата звернення: 07.10.2023).

Література:

16. Bilandžić D. Hrvatska moderna povijest. Zagreb, 1999. 836 s.

17. Dayton Cot J. ili odškrinuta vrata: nastajanje i budućnost jedne veleke nesreće. Posljednji balkanski rat: bivša Jugoslavija: svjedočenja, raščlambe, izgledi. Zagreb, 1997. S. 147-179.

18. Dinan D. Ever Closer Union. An Introduction to European Integration. Forth edition. London : Lynne Reinner Pub, 2010. 619 p.

19. Horopakha S. Republic of Croatia in the European Integration Process (1992-2005). Evropský politický a právní diskurz. 2018. Vol, 5. Iss. 5. P. 28-34.

20. Jović D. Hrvatska vanjska politika pred izazovima članstva u Europskoj Uniji. *Poloticka misao*, № 48. 2011. P. 7-36.
21. Jović, D., 2009: Croatia after Tudjman: the ICTY and Issues of Transitional Justice, u: Juddy Batt I Jelena Obradovic (ur.), *War Crimes, Conditionality and the EU integration in Western Balkans*, Challiot Papers, br. 116, lipanj 2009, 17 p.
22. Kaczorowska A. *European Union law*. London : Routledge ; Cavendish, 2008. 964 c.
23. Lukić R. *Hrvatska od osamostalenja. Rat, politika, društvo, vanjski odnosi*. Zagreb. Golden marketing-Tehnička knjga, 2013. 280 p.
24. Radelic Z., Marijan D., Baric N., Bing A. *Stvaranje hrvatske drzave i Domovinski rat*. Zagreb, 2006. 480 s.
25. Vukadinovich R. *Croatian Foreign Policy: From State Building to Regional Power*. *Politika misao*, Vol. XXXIII. 1996. № 5. P. 148-165.
26. Аракелян М.Р. *Право Європейського Союзу : підручник; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.»*. Одеса: Фенікс, 2012. 390 с.
27. Боровець І. Особливості процесу інтеграції Республіки Хорватія до Європейського Союзу. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвідомчий збірник науковий праць*. 2015. Вип 24. С. 303-318.
28. Буряк Р.Ю., Гупало О.Г. *Європейська інтеграція і проблеми сучасності*. Київ: Хайт-Тек Пресс, 2007. 336 с.
29. Ворчакова А. Особливості вступу Хорватії до НАТО. *Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність. Збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (22 травня 2020 року)*. Миколаїв, 2020. С. 17-20.
30. Горопаха С.В. *Європейська інтеграція Республіки Хорватія: досвід для України як учасниці Східного партнерства. Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики: збірник тез доповідей (23 квітня 2015 р., м. Київ)*. Київ: ДАУ при МЗС України, 2015. С. 36-38.

31. Горопаха С.В. Особливості реалізації Хорватією курсу на інтеграцію до ЄС у 2011-2013 рр. Гілея: науковий вісник. Київ: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 139 (12). Ч.1. Історичні науки. С. 183-187.
32. Горюнова Є. О. Євроінтеграція: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2013. 225 с.
33. Грицяк І.А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник. Київ: К.І.С, 2004, 260 с.
34. Грицяк І.А. Правова та інституційна основа Європейського Союзу: Підручник. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 620 с.
35. Демещук А. Відносини Республіки Хорватія з країнами ЄС (1992-1999 рр.). Європейські історичні студії. 2019. С. 39-45.
36. Демещук А. Республіка Хорватія на шляху до ЄС (2000-2013 рр.). Європейські інтеграційні процеси у ХХІ столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції, 2018. С. 126-137.
37. Демещук А. Шлях Республіки Хорватія до міжнародного визнання. Етнічна історія народів Європи. 2017. Вип. 52. С. 89-95.
38. Європейське право. Право Європейського союзу: підручник: у 3-х кн. Кн. 2. Матеріальне право Європейського союзу. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; за заг. ред. В. І. Муравйова. К.: Ін Юре, 2015. 456 с.
39. Карманова Н. І. Зовнішньополітичні аспекти європейської інтеграції: теорія і практика міжнародної взаємодії ЄС: дис. ... канд. пол. наук: 23.00.04. Київ, 2015. 190 с.
40. Карманова Н.І. Зовнішньополітичні аспекти європейської інтеграції: теорія і практика міжнародної взаємодії ЄС: дис. ... канд. пол. наук: 23.00.04. Київ, 2015. 190 с.
41. Качіч Х. Хорватський прорив. Київ. 2012. 284 с.
42. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу. пер. з англ.. Київ: Знання, 2003. 381 с.

43. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: Договір, Міжнародний документ, Протокол, Декларація від 07.02.1992. Офіційний вісник Європейського Союзу від 30.03.2010. 2010 р., С 83, стор. 1.

44. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посібник. Київ: Центр учбов. л-ри, 2010. 172 с.

45. Кормич Л. І., Краснопольська Т. М. Євроінтеграція, міжнародне публічне управління та безпека : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса : Фенікс, 2020. 60 с.

46. Кресіна І. О. Моделі соціальної держави: модернізуючий вплив глобалізації. Публічне право. 2015. № 1. С. 185-196.

47. Кріль М.М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ - початок ХХІ ст.): Навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 284 с.

48. Мовчанюк Л.В. Політико-системні чинники євроінтеграції країн Південно-Східної Європи. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 76 (частина 2). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2008. С. 21-25.

49. Муравйов В.І. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. №37. С. 53-58.

50. Нагірний М.З. Республіка Хорватія: державно-політичний розвиток у 1990-х роках: дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02. Львів, 2003. 201 с.

51. Ніщський договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів (2001/С80/01): Договір, Акт, Декларація, Протокол, Міжнародний документ від 26.02.2001. Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності від 2002. 2002 р., № 12.

52. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали; за заг. ред. М. В. Буроменського. Харків: Право, 2015. 328 с.

53. Павлюк Т. Особливості відносин між Хорватією та ЄС. Наукові записки НаУОА. Серія «Міжнародні відносини». 2009. Вип. 1. С. 165-173.
54. Павлюк Т. Передвступна допомога Європейського Союзу для Хорватії. Наукові записки НаУОА. Серія «Міжнародні відносини». 2010. Вип. 2. С. 105-118.
55. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник. упоряд. М. Лендзел. Ужгород: «Ліра», 2016. 464 с.
56. Полтораков О.Ю. Європейська політична інтеграція в сучасній цивілізаційній системі: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01. Київ, 2004. 16 с.
57. Посельський В. Європейський союз: інституційні основи європейської інтеграції. Київ: Смолоскип, 2002. 168 с.
58. Прокопенко Л.Л. Політика європейської інтеграції: конспект лекцій. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. 52 с.
59. Рудяков П. Європейський Союз після розширення: проблеми, перспективи, «український контекст»: Наук. доп., виголош. на засід. вчен. ради Нац. ін-ту стратег. дослідж. 22 груд. 2004 р. Київ: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. 29 с.
60. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики: Монографія. Київ 2000. 220 с.
61. Шевчук О.В., Ворчакова А.Д. Особливості вступу Хорватії до НАТО. *Acta de Historia & Politica. Saeculum XXI*. 2020. № 2. Р. 337-339.
62. Шнирков О. І. Європейський валютний союз: навч. посіб. Київ. 2001. 480 с.
63. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11. Харків, 2014. 474 с.
64. Якубенко В. М. Принципи соціальної держави: стан і перспективи їх реалізації в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. 2005. 212 с.